

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Otto Hradil

**Církevní restituce dle zákona č. 428/2012 Sb., se
zaměřením zejména na vydávání zemědělských
nemovitostí**

Diplomová práce

Olomouc 2018

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Církevní restituce dle zákona č. 428/2012 Sb., se zaměřením zejména na vydávání zemědělských nemovitostí* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci 23. dubna 2018

.....
Otto Hradil

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí diplomové práce JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D. za cenné rady a vstřícnost při vedení diplomové práce.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Církevní majetek	10
1.1 Historie církevního majetku na našem území	11
1.1.1 Počátky nabývání majetku.....	11
1.1.2 Vlastnické kostely	12
1.1.3 Církevní majetek v období 13. - 18. století.....	13
1.1.4 Církevní majetek v období od nástupu Marie Terezie po konec první světové války....	14
1.1.5 Církevní majetek v meziválečném období.....	15
1.1.6 Církevní majetek v období nacistické okupace.....	17
1.2 Majetkové křivdy podle ZMV	18
1.2.1 Církevní majetek po druhé světové válce	18
1.2.2 Revize první pozemkové reformy	18
1.2.3 Nová pozemková reforma.....	20
1.2.4 Další majetkové křivdy na církevním majetku	21
2 Církevní restituce a poválečné konfiskace	22
2.1 Spor o konfiskaci církevního majetku podle dekretů presidenta republiky.....	22
2.2 Právní povaha církevních společenství po druhé světové válce	24
2.3 Probíhající spory o vydání zemědělského majetku Cisterciáckému opatství Osek a některým dalším řádům.....	25
3 Problematika vydávání zemědělských nemovitostí jednotlivými povinnými osobami – podmínka funkční souvislosti	28
3.1 Vymezení povinných osob	28
3.2 Problematika funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV	29
3.3 Přístup krajských soudů k výkladu funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV.....	31
3.3.1 Další právní názory vyskytující se v rozhodovací praxi krajských soudů	33
3.4 Judikatura vrchních soudů	34
3.5 Funkční souvislost jako podmínka pozitivní.....	36
4 Stavba jako výluka z vydávání majetku oprávněným osobám	40
4.1 Pojem stavba v restitučních předpisech	40
4.2 Vydávání pozemků s lyžařskými vleky a sjezdovkami.....	41
4.3 Problematika vodních děl	43
4.4 Problematika účelových komunikací (zejména lesních cest)	46
4.5 Problematika areálů	49
Závěr	52
Bibliografie	54
Shrnutí	61
Summary	62
Seznam klíčových slov	63
List of key words	64
Seznam příloh	65
Příloha č. 1	66

Příloha č. 2	69
Příloha č. 3	70

Seznam zkratek

NOZ - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ZMV – Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů, ve znění nálezu Ústavního soudu uveřejněného pod č. 177/2013 Sb.

SOZ – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OZO - Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů

LČR - Lesy České republiky, s. p.

SPÚ – Státní pozemkový úřad

KPÚ – Krajský pozemkový úřad

zákon o půdě – zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů

VS – Vrchní soud

KS – Krajský soud

NS – Nejvyšší soud

ÚS – Ústavní soud

NSS – Nejvyšší správní soud

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Záborový zákon - Zákon č. 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového

Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na téma vydávání zemědělských nemovitostí v rámci tzv. církevních restitucí. Zemědělskými nemovitostmi jsou podle legální definice obsažené v § 2 písm. b) ZMV pozemky, které ke dni 24. června 1991 tvořily zemědělský nebo lesní půdní fond (a dále též některé pozemky a stavby patřící k původní zemědělské usedlosti či stavby sloužící zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství). Toto vymezení vychází z § 1 odst. 1 zákona o půdě, který upravuje restituce zemědělské a lesní půdy v „obecných“ restitucích. Význam dělení na nemovitosti zemědělské a nezemědělské spočívá pouze v procesu vydávání církevního majetku, když do procesu vydávání zemědělských nemovitostí je zapojen SPÚ, který vydává podle § 9 odst. 3 - 5 ZMV souhlas s dohodou mezi oprávněnou a povinnou osobou nebo (v případě že taková dohoda uzavřena není) rozhoduje sám o jejich vydání ve správním řízení zahájeném na návrh oprávněné osoby.

Domnívám se, že téma církevních restitucí je i dnes vysoce aktuální. I když proces vydávání zemědělských nemovitostí správním orgánem (SPÚ) je téměř dokončen, jsou v současné době vedeny stovky soudních sporů mezi oprávněnými a povinnými osobami. ZMV (i vzhledem ke zvláštnímu charakteru restituce církevního majetku) obsahuje řadu právních pojmů a institutů, které byly v rámci jednotlivých restitučních předpisů použity poprvé (byť ani výklad některých právních pojmů, které se objevovaly i v předchozích restitučních předpisech není zcela bez problémů), což mohlo způsobovat výkladové problémy při aplikaci jednotlivých ustanovení ZMV. V důsledku této skutečnosti při provádění ZMV po většinu času chyběla relevantní judikatura vyšších soudů, která by zajistila jednotný výklad jednotlivých ustanovení, v důsledku čehož vznikala celá řada sporů. Judikatura vyšších soudů vztahující se k ZMV se začíná objevovat zejména až v posledním roce, kdy obzvláště NS vydal několik rozhodnutí, které by do budoucna měly sjednotit výklad některých výkladově sporných ustanovení. V této souvislosti je na místě zmínit, že tato práce je zaměřena především na ty právní problémy, které dosud spolehlivě vyřešeny nebyly, anebo je jejich výklad v judikatuře vyšších soudů nejednotný. Z tohoto důvodu se v této práci nebudu zabývat např. problematikou výluky stanovené v § 8 odst. 1 písm. f) ZMV, podle kterého nelze vydat nemovitou věc „v případě, že se jedná o část pozemku nebo stavby, která je potřebná pro uskutečnění veřejně prospěšné stavby dopravní nebo technické infrastruktury“, když velmi problematický výklad tohoto ustanovení byl již převážně vyřešen dnes již

konstantní judikaturou NS.¹

Je zjevné, že vzhledem ke složitosti problému není v možnostech této práce komplexně zpracovat vydávání zemědělských nemovitostí v rámci církevních restitucí. Cílem této práce tak je prostřednictvím analýzy soudních a správních rozhodnutí a názorů objevujících se v odborné literatuře poukázat na některé, z právního pohledu významné problémy, které se v procesu církevních restitucí objevují. Analýzou rozhodovací praxe soudů (a správních orgánů) a odborné literatury následně zjistit jednotlivé právní názory na jejich řešení, zhodnotit zda a v jaké míře se tyto názory navzájem liší a jaké problémy tyto odlišnosti v praxi způsobují. Lze předpokládat, že se jak v rozhodovací praxi správních orgánů (SPÚ), tak jednotlivých soudů různých článků soudní soustavy budou, zejména při výkladu neurčitých právních pojmů funkční souvislosti (§ 7 ZMV) a stavby (§ 8 odst. 1 písm. a) ZMV), objevovat zásadní rozdíly. V neposlední řadě pak bude cílem této práce tyto jednotlivé názory kriticky zhodnotit.

Tato práce je (nepočítaje úvod a závěr) členěna do čtyř kapitol, které se věnují jednotlivým otázkám spojeným s restitucí církevního majetku. První kapitola se bude zabývat historií církevního majetku. Cílem této kapitoly bude objasnit jeho charakter a historii, což je otázka, ohledně níž se při úvahách o přijetí zákona o majetkovém vyrovnání státu s církvemi restituce církevního majetku objevila mezi odbornou i širokou veřejností řada rozporuplných názorů a teorií zpochybňujících církevní vlastnictví tohoto majetku. Druhá kapitola se bude věnovat snahám o konfiskaci majetku některých církevních institucí po druhé světové válce podle tzv. Benešových dekretů. Tyto snahy mají dnes pro restituci části církevního majetku zcela zásadní význam, jelikož v případě, že by došlo k odnětí (majetkové křivdě) před rozhodným obdobím stanoveným v § 1 ZMV či podle dekretu presidenta republiky č. 12/1945 Sb. nebo dekretu č. 108/1945 Sb., takto postiženým církevním právníckým osobám či jejich právním nástupcům by nárok na navrácení takového majetku nevznikl.

Třetí kapitola se bude věnovat velmi důležité problematice vydávání majetku povinnými osobami podle v § 4 písm. c) a d) ZMV, konkrétně tedy otázkou naplnění podmínky „funkční souvislosti“ stanovené v § 7 ZMV, bez jejíhož prokázání není možné vydávat oprávněným osobám majetek, který je ve správě všech povinných osob odlišných od LČR a SPÚ. Výklad tohoto (pro restituci nemalé části historického církevního majetku zcela zásadního) ustanovení činil v praxi obzvláště velké problémy, když se na něj objevovaly různé, často zcela protichůdné, názory. I když se k výkladu tohoto ustanovení v poslední době

¹ Srov. např. usnesení NS ze dne 27. dubna 2017, sp. zn. 28 Cdo 349/2017.

objevila i níže citovaná judikatura NS, jeho výklad stále zůstává (podle mého názoru i vzhledem k velkému množství trvajících soudních sporů) nejednoznačným. V poslední kapitole pak budu rozebírat některé sporné otázky týkající se výkladu výluk z vydávání zemědělských nemovitostí stanovených v § 8 ZMV. Jedná se především o problematiku výkladu pojmu stavba (§ 8 odst. 1 písm. a) ZMV) pro účely restitučních předpisů, a s tím související problematiky vydávání např. vodních děl či účelových komunikací (ve světle judikatury vyšších soudů a odborné literatury).

Shora nastíněné problémy budu zkoumat především metodou analýzy rozhodovací praxe jak vyšších, tak (obzvláště v případech, kdy judikatura NS a ÚS chybí) nižších soudů a jejich vzájemnou komparací (zejména kapitola tři a čtyři). Závěry vyplývající z rozhodovací praxe soudů pak budu komparovat také s právními názory objevujícími se v odborné literatuře a na základě takto získaných poznatků se pokusím najít východiska k řešení těchto otázek (metoda syntézy). Ke zpracování prvních dvou kapitol této práce, tedy historického exkurzu církevního vlastnictví majetku a otázky konfiskací církevního majetku po druhé světové válce, budu vycházet z již existující odborné literatury věnující se tomuto tématu. V této souvislosti lze zmínit např. soubor knih vydaných pod názvem Příručka českých církevních dějin od Bohumila Zlámala či obsáhlou sbírku dobových listin týkajících se provádění pozemkových reforem na církevním majetku po druhé světové válce v knize Katolická církev a pozemková reforma 1945 – 1948 od autorů Mileny Janišové a Karla Kaplana.

Zatímco historický vývoj církevních institucí a jejich majetku je již dnes v odborné literatuře několika autory zpracován, právním problémům vztahujícím se k naturální restituci historického zemědělského majetku církví se příliš autorů nevěnuje. Jedná se zejména o níže citovanou komentářovou literaturu z období počátku procesu církevních restitucí a dále pak o částečně použitelnou literaturu vztahující se k restitucím podle jiných právních předpisů. ZMV však podle mého názoru obsahuje i celou řadu dalších problémů (včetně řady procesních otázek), jejichž zpracování by bylo nepochybně velmi zajímavé a kterými se tato práce vzhledem k omezenému rozsahu nemůže zabývat.

1 Církevní majetek

Abychom se mohli účelně zabývat problematikou této práce, je nutné nejprve definovat pojem církevní majetek. Církevní majetek bývá definován jako „*soubor věcí bud' sloužících účelům církevním, bud' náležejících církevnímu ústavu nějakému*“.² Předně lze odmítnout názory, dle kterých skutečným vlastníkem církevního majetku v rozhodném období nebyla církev, ale stát, když dokonce i judikatura v období nesvobody jednoznačně uváděla, že „*majetek církevní není tedy ani majetkem státu ani jiným majetkem národním, nýbrž soukromým majetkem*“.³ Ačkoliv názory na právní povahu (vlastnictví) církevního majetku historicky nebyly jednotné, vychází se z tzv. teorie institutové, podle které se za majetkoprávní subjekt nepovažuje celá katolická církev, ale jednotlivé církevní instituty (např. farnosti, arcibiskupství, dříve i kostely jako právnické osoby atd.)⁴

Stejně je tomu tak v současnosti, s tím rozdílem, že církve a náboženské společnosti se nejpozději od účinnosti zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, stávají registrací právnickými osobami. Nyní je tedy možné, aby i jednotlivé církve (např. Církev římskokatolická jako právnická osoba) vlastnily majetek. Tato skutečnost však z hlediska restitucí církevního majetku má zanedbatelný význam, když, jak vyplývá z výše uvedeného, majetkové křivdy byly páčány na majetku jednotlivých církevních institucí a těmto se samozřejmě restituovaný majetek i vydává. Jedinou výjimkou může být spíše ojedinělá situace, kdy by se tato registrovaná církev stala právním nástupcem původního vlastníka.⁵

Církevní majetek se historicky dělil na věci posvátné a věci obyčejné. K věcem posvátným se řadily věci užívané k potřebám kultu a dále se dělily na věci posvěcené (chrámy, oltáře...) a věci požehnané (vnitřní výbava kostelů).⁶ Zatímco podle římského práva byly tyto věci považovány za *res extra commercium* a nemohly tak být předmětem soukromých práv, podle práva rakouského (stejně tak jako dnes) tyto věci za předmět soukromého práva považovány jsou (i když podle rakouského a později i československého práva podléhaly zvláštní ochraně).⁷

² HENNER, Kamil a kol.. In *Ottův slovník naučný. Třináctý díl*. Praha: J. Otto, 1898, s. 572 – 573.

³ Rozsudek NS ze dne 25. března 1955, sp. zn. 1 Tz 30/55.

⁴ HOBZA, Antonín; TUREČEK, Josef. *Úvod do církevního práva*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Všehrd, 1936, s. 239.

⁵ JÄGER, Petr. In JÄGER, Petr; CHOCHOLÁČ, Aleš (ed). *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 36 – 37 (§ 3 ZMV).

⁶ BRYCHTA, Antonín. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1910, s. 308 – 321.

⁷ HOBZA, TUREČEK: *Úvod do církevního...*, s. 243.

Mezi věci obyčejné se naopak řadily věci a práva sloužící církevním institucím k úhradě nákladů spojených s církevní správou. Děly se na jmění obroční (sloužící k výživě úředníka zastávajícího určitý církevní úřad), jmění kostelní neboli zádušní (sloužící k úhradě nákladů staveb a oprav církevních budov a jejich vybavení, jmění jednotlivých církevních komunit (např. kapitol či řádů) a jmění nadační.^{8, 9}

Pro účely veřejnoprávní ochrany byly pod pojem církevní jmění (majetek) zařazovány i věci věnované církevním účelům (např. kostel, kaple), u nichž si původní vlastník ponechal vlastnické právo. Vlastník věnováním těchto věcí církevním účelům vzhledem k široké ochraně poskytované církevnímu majetku de facto ztrácel dispoziční právo k nakládání s nimi, i když formálně zůstával jejich vlastníkem.¹⁰ Právo nabyté tímto způsobem pro některou z církví tak nevyplývalo ze soukromého práva, nýbrž bylo právem veřejným, spadajícím pod kultovou správu.¹¹

1.1 Historie církevního majetku na našem území

1.1.1 Počátky nabývání majetku

Počátky nabývání církevního majetku na našem území se datují do období středověku, kdy vlastnictví majetku souviselo s lenním systémem, respektive teorií tzv. děleného vlastnictví, podle které lenní pán objekt lenního vztahu (např. půdu) pouze dědičně propůjčoval do užívání vlastníkovu uživatelskému (lennímu vazalovi). Takovým nabyvatelem pak mohla být i církevní právnická osoba.¹²

Uvádí se, že christianizace českých zemí nastává od první poloviny 9. století, kdy katolická církev byla v naší oblasti „považována za jednu ze složek státní správy,“¹³ přičemž „světská kontrola nad ekonomikou katolické církve se týkala jak jejích složek vyšších (arcibiskupství, biskupství, kláštery), tak nižších.“¹⁴ Církev měly zpočátku vliv zejména ve

⁸ Tamtéž, s. 244.

⁹ Zvláštní ohraně podléhaly podle církevního práva také věci obyčejné (typicky nemovité věci), které mohly být zcizeny pouze z důvodu naléhavé nutnosti nebo zřejmé užitečnosti pro církev nebo zbožnost, srov. KOP, František: *Překlad Kodexu kanonického práva*, I. – III., text komise pro překlad Kodexu při CM bohoslovecké fakultě v Praze, pobožce v Olomouci, 1968/69, s. 335 (Kán. 1530 – 1532). Blíže ke zcizení a zatěžování církevního majetku před účinností citovaného kodexu BRYCHTA: *O jmění církevním...*, s. 585 – 612.

¹⁰ HOBZA, TUREČEK: *Úvod do církevního...*, s. 245 a JÄGER, Petr. Může kostel vlastnit kostel? *Dějiny a současnost*, 2013, roč. 35, č. 2, s. 40 – 43.

¹¹ Nález NSS ze dne 15. února 1924, sp. zn. 21044/24.

¹² KUBÁČEK, Antonín. *Církevní majetek v proměnách času*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2016, s. 15.

¹³ VALEŠ, Václav. In KRŽÍŽ, Jakub, VALEŠ, Václav (ed). *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 3 – 5.

¹⁴ Tamtéž.

městech, kde sídlili biskupové a odkud prostřednictvím pověřených kněží kontrolovali mimoměstské oblasti. „*Funkčnost takového uspořádání byla na mnoha místech dosti omezená a venkovské obyvatelstvo zůstávalo vzdáleno bezprostřednímu církevnímu vlivu.*“¹⁵ Zatímco tedy rostl vliv církve (biskupů) ve městech, „*církevní správu na venkově začaly nahrazovat kostely zřizované šlechtou, která je chápala jako své vlastnictví a bránila biskupovi zasahovat do života svých kostelních okrsků*“.¹⁶

1.1.2 Vlastnické kostely

Zejména v germánských oblastech docházelo na venkově ke ztrátě vlivu církve a jejího veřejnoprávního charakteru, když tato ztrácela kontrolu nad svým majetkem, přičemž moc a lokální správa se dostávali do rukou pozemkové aristokracie, která si spolu s nimi přisvojila i dohled nad náboženskými záležitostmi. Od 6. století stavěla germánská šlechta na svých statcích kostely a kaple a svěřovala je kněžím.¹⁷ Institut tzv. vlastnických kostelů (který se z germánských zemí postupně rozšířil i do Čech a na Velkou Moravu) spočíval v tom, že tyto kostely, ale i kláštery, (spolu se vším, co jim bylo darováno) se v souladu se zásadou povrch náleží (ustupuje) půdě stávaly majetkem vlastníka pozemku. Tomu tak náležel výtěžek z majetku vlastnického kostela, dary věnované kostelu, poplatky za různé duchovní úkony atd. Výnosy z těchto příjmů sice měly sloužit k udržování kostela a výživě kléru, přebytek však zůstával majiteli.¹⁸ Vlastníci kostelů „*spolu s hmotnými právy osobovali i právo volně disponovat s duchovními působícími při kostele a zcela volně je sami jmenovali a sesazovali podle libosti.*“¹⁹ Církevní instituce se tak dostaly do soukromých rukou, přičemž jejich fungování (včetně duchovní činnosti) bylo zcela vázáno na jejich (světského) pozemkového pána, který jejich prostřednictvím vykonával správu části svého majetku. Mohl s nimi také volně nakládat (prodej, pacht, propůjčení do lenního vlastnictví...), s výjimkou přeměny tohoto majetku zpět na světské využití.^{20, 21}

Od 9. století (na našem území později) docházelo k postupné obnově kontroly církve (biskupů) nad fungováním vlastnických kostelů a k postupné přeměně těchto kostelů na

¹⁵ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny. Antika a středověk*. Praha: Grada, 2013, s. 148 – 149.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž, s. 149 – 150.

¹⁸ POLC, Jaroslav V. *Česká církev v dějinách*. Praha: Akropolis, 1999, s. 33 – 36.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ SUCHÁNEK, DRŠKA: *Církevní dějiny...*, s. 150.

²¹ Vlastnické kostely (kláštery apod.) však na svých pozemkových držbách zakládaly také jednotlivé církevní instituce, srov. ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin. II., Doba románské katolicity (1000 – 1200)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006. s. 35 – 46.

farní,²² přičemž v českých zemích se institut vlastnických kostelů udržel až do 13. století.²³ Zániku vlastnických kostelů a obnovení kontroly církve nad nimi bylo dosaženo zejména transformací vlastnictví kostelů a far v tzv. patronátní právo. Stalo se tak v důsledku tlaku církve a papežských a koncilních rozhodnutí,²⁴ jejichž důsledkem bylo uzavřením dohod a vydáním na ně navazujících listin v letech 1221 – 1222 souhrnně označovaných jako šacký konkordát a následně dalších listin vydávaných v průběhu 13. století, které zaručovaly imunity jednotlivým církevním osobám.²⁵ Patronátním právem se rozuměl souhrn práv a povinností, které vznikaly určité osobě ke kostelu nebo církevnímu úřadu. Patron především přispíval na údržbu církevních objektů a fungování církevních úřadů a zároveň mu vznikala práva, např. právo podílet se na výběru duchovních správců či kontrolovat hospodaření příslušné církevní instituce.²⁶ Patronátní právo bylo na našem území zcela zrušeno až v roce 1949, kdy na sebe všechna stále existující patronátní práva převzal stát.²⁷

1.1.3 Církevní majetek v období 13. - 18. století

Církevní vlastnictví půdy (i v důsledku výrazného posílení postavení církve) dále rostlo, když na našem území dosáhlo největšího rozmachu ve 14. století, kdy církvi patřila asi třetina veškeré půdy.²⁸ O značné množství z tohoto nabytého majetku však přišla v důsledku husitských válek (uvádí se, že až o 90 % statků).²⁹ Zásadní obrat nastal po bitvě na Bílé hoře a porážce stavovského povstání, kdy bylo katolické vyznání v Čechách prohlášeno za jediné státem povolené. I když k úplné restituci církevního majetku do stavu před husitskými válkami nedošlo, byla katolická církev finančně zajištěna rozsáhlými náhradami.³⁰

²² SUCHÁNEK, DRŠKA: *Církevní dějiny...*, s. 151.

²³ ZLÁMAL: *Příručka českých...*, s. 35 – 46.

²⁴ SUCHÁNEK, DRŠKA: *Církevní dějiny...*, s. 257 – 259.

²⁵ VALEŠ, Václav, BEJVANČICKÁ, Alexandra. *České státní právo církevní*. 1. Dějiny. Brno: Tribun EU, 2016. s. 35 – 43.

²⁶ KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituice*. Praha: Občanský institut, 1995. s. 9 a HENNER, Kamil. In *Ottův slovník naučný*. Devatenáctý díl. Praha: J. Otto, 1902, s. 330 – 333.

²⁷ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 9.

²⁸ Tamtéž, s. 13.

²⁹ VALEŠ, Václav. In KŘÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 8 – 12.

³⁰ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 14.

1.1.4 Církevní majetek v období od nástupu Marie Terezie po konec první světové války

Od pozdního středověku a později za vlády Marie Terezie dochází k omezování volnosti církve nabývat nový majetek (tzv. amortizační zákony). Tato opatření mají svůj původ v ochraně, která byla církevnímu majetku poskytována ze strany státu. Jelikož církevní majetek měl být trvale věnován účelům církevním, byl zpravidla jako nezcizitelný vyloučen z hospodářského oběhu. Z toho vyplývá označení církve jako manus mortua (mrtvá ruka).³¹ Zvětšování takto "vyloučeného" majetku bylo pro panovníka nežádoucí, a proto činil opatření bránící nabývání dalšího majetku církvemi.

Za vlády Marie Terezie a zejména za vlády Josefa II. se církev také dostala pod značný státní dohled a ztratila své původní výsady (např. zrušení významných úlev v daňové oblasti).³² Katolická církev se tak stala v zásadě organizační složkou státu a biskupové a jiní církevní hodnostáři byli fakticky státními úředníky.³³ Církevní statky byly s odůvodněním, že vznikly z darů bývalých panovníků, prohlášeny za statky státní a církevním orgánům bylo ponecháno pouze řízení jejich hospodářského provozu pod státním dozorem. Od roku 1781 nechal Josef II. zrušit více než polovinu klášterů (konkrétně těch, které se nezabývaly vzděláním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitou), a jejich majetek použil ke zřízení zvláštních náboženských fondů, ze kterých později vznikla Náboženská matice. Na druhou stranu za vlády Josefa II. docházelo k zakládání nových kostelů a farností, k čemuž mimo jiné složily právě tyto fondy.^{34, 35}

Tato opatření z josefínské doby v zásadě trvala až do revoluce v roce 1848, po níž církev postupně znovu nabyla kontrolu nad svým majetkem. Rakouský stát si však i nadále ponechal určitý vliv nad nakládáním s církevním majetkem, pramenícím zejména z postavení katolické církve v rakouském státě.³⁶ Významným v tomto ohledu byl zejména konkordát mezi státem (Rakouským císařstvím) a církví (Svatou Stolicí) z roku 1855, kterým byly zrušeny tzv. amortizační zákony (katolická církev tedy mohla volně nabývat majetek),³⁷ správa církevního majetku byla svěřena církevním institucím (avšak pod státním dozorem, bez jehož souhlasu nebylo možné církevní majetek zcizovat ani zatěžovat) a náboženský a

³¹ HOBZA, TUREČEK: *Úvod do církevního...*, s. 238.

³² BRYCHTA: *O jmění církevním...*, s. 45.

³³ BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha:Linde Praha, a. s., 2006, s. 131.

³⁴ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 14 – 15.

³⁵ Tvzení o právním postavení (či prohlášení) církevních statků jako statků státních bývá některými autory zpochybňováno, srov. např. CERMÁN, Ivo. *Návrat před Josefa II.? Dějiny a současnost*, 2012, roč. 34, č. 10, s. 18 – 21.

³⁶ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 14 – 15.

³⁷ HOBZA, TUREČEK: *Úvod do církevního...*, s. 238.

studentský fond byly prohlášeny vlastnictvím církve (jejich správa však zůstala v moci státu).³⁸ Přijetím konkordátu tak byla vymezena sféra nezávislosti církve na státu a dovršena emancipace církve ze "státní kurately".³⁹

Konkordát byl však v červenci 1870 ze strany Rakousko – Uherského mocnářství jednostranně vypovězen a následně i na vnitrostátní úrovni derogován zákonem č. 50 ř. z. ze dne 7. května 1874, kterým se upravují zevní poměry církve katolické,⁴⁰ který upravoval právní poměry katolické církve na našem území až do účinnosti zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Jmění církví a náboženských společností za účinnosti tohoto zákona požívalo privilegovaného postavení, což vyplývalo jak z citovaného zákona, tak z OZO.⁴¹ Církevní majetek i nadále požíval státní ochrany a případné spory rozhodovaly státní soudy.⁴² Úkolem státní správy pak bylo dle § 38 a násl. zák. č. 50/1874 ř. z. obzvláště dohlížet na to, aby se zachovalo základní jmění církevních institucí.

1.1.5 Církevní majetek v meziválečném období

Právní postavení církevních subjektů (a jejich majetkových práv k půdě) se po první světové válce (po právní stránce) odvíjelo na základě recepčního zákona⁴³ od postavení církevních subjektů v rakouském právním řádu. Majetek katolické církve, alespoň formálně, nadále požíval ochrany jako jiná obecně užitečná nadání (zejména bylo omezeno jeho zcizování, mohl ale být pachtován)⁴⁴ a církev byla i nadále uznávána za veřejně prospěšnou organizaci.⁴⁵

Po první světové válce byly majetkoprávní vztahy k půdě na území Československa výrazně ovlivněny tzv. První pozemkovou reformou, která se výrazně dotkla všech velkých vlastníků půdy, včetně velkostatků církevních. Meziválečná pozemková reforma byla

³⁸ Čl. 29 až 31 Císařského patentu č. 195 ř. z. ze dne 5. listopadu 1855, kterým se vyhláší ujednání (konkordát) mezi Svatou stolicí a Rakouským císařstvím r. 1855.

³⁹ BERAN: *Právnícké osoby...*, s. 134.

⁴⁰ TRETERA, Jirí Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 31.

⁴¹ Wierer zmiňuje zejména privilegia v oblasti vydržení a promlčení, odkazů, v exekučním řízení a daňovém řízení, srov. WIERER, Rudolf. *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.* Praha: Orbis, 1935, s. 81 – 82.

⁴² TRETERA: *Stát a církev...* s. 31.

⁴³ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

⁴⁴ OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963, s. 85.

⁴⁵ KALNÝ, Mojmir. *Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve* [online]. [cit. 15. října 2017]. Dostupné na: <<http://www.klastervyssibrod.cz/d/Historie-cirkevního-majetku.pdf>>, s. 44.

provedena zákonem č. 215/1919 Sb.,⁴⁶ a navazujícími právními předpisy (zejména zákonem přidělovým a náhradovým), přičemž cílem zákonodárce bylo odebrat část půdy velkým pozemkovým vlastníkům a rozdělit ji malým zemědělcům, bezzemkům a jiným drobným vlastníkům, kteří chtěli a mohli na zabrané půdě hospodařit.⁴⁷ Záboru podle výše uvedených předpisů podle celkem 234 119 ha církevní půdy⁴⁸ (jiné zdroje uvádějí dokonce 294 169 ha).⁴⁹ Nutno podotknout, že se zábor zpravidla netýkal půdy patřící menším církevním subjektům, jako např. farnostem apod. (jelikož jejich majetek obvykle nedosahoval požadavků pozemkové reformy).

Část z této půdy byla skutečně rozdělena novým vlastníkům, avšak u většiny zabrané církevní půdy bylo provedení záboru odloženo na pozdější dobu.⁵⁰ Jak totiž vyplývá z judikatury NSS, vlastnické právo k zabraným nemovitým věcem přecházelo na nového vlastníka až jeho faktickým převzetím (když nabyvatelem se stal stát) nebo přidělením (třetím osobám), nikoliv samotným zábohem.⁵¹ Zábohem bylo tedy pouze dáno státu právo zabraný majetek „přejímati a přidělovati“, jinými slovy řečeno byla zábohem označena půda, ze které vlastník mohl být nucen (podle zákona přípustnou) část postoupit státu nebo tomu, komu ji stát přidělí.⁵² Vlastník takto zabrané půdy však byl omezen v právním nakládání s touto půdou, ke kterému potřeboval souhlas Státního pozemkového úřadu.⁵³

Ačkoliv podle § 2 záborového zákona pokud nějaký majetek přesahoval 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha půdy vůbec, byl tento majetek zabrán celý, zákonná úprava znala 2 zásadní výjimky. První výjimkou byl § 11 odst. 3 záborového zákona, podle nějž mohlo být za splnění určitých podmínek ze záboru „propuštěno“ až 500 ha půdy, druhou výjimkou byl § 20 přidělového zákona,⁵⁴ podle něhož mohla být ze záboru „propuštěna“ i půda nad výše uvedených 500 ha, a to z důvodu veřejně prospěšných účelů (ochrana přírody a krajiny, zajištění a ochrana historických památek...). Na základě těchto ustanovení pak byly v některých případech ze záboru „propuštěny“ poměrně velké výměry (nejen) církevní půdy,

⁴⁶ Tzv. záborový zákon.

⁴⁷ § 10 záborového zákona.

⁴⁸ KALNÝ: *Stručný přehled...*, s. 44.

⁴⁹ Např. HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945 – 2004. Právně normativní pohled*. Praha: 2013, s. 22.

⁵⁰ KALNÝ: *Stručný přehled...*, s. 44.

⁵¹ BOHUSLAV, J. V., *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Sv. III. Praha: Právnícké vydavatelství, 1922, s. 840. in VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 353.

⁵² ČERVINKA, Eugen. *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatech římsko-katolické církve*. V Praze: Volná myšlenka československá, 1933, s. 7.

⁵³ § 7 záborového zákona.

⁵⁴ Zákon č. 81/1920 Sb., kterým se vydávají po rozumu §u 10 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr ku přidělené půdě. (Zákon přidělový.).

např. v případě biskupství v Hradci Králové bylo ze záboru „propuštěno“ 2245,28 ha z celkově zabraných 2672 ha veškeré půdy či kanonii premonstrátů na Strahově 8248 ha z celkově zabraných 10 976 ha.⁵⁵

Od roku 1935 navíc docházelo k uzavírání tzv. generálních dohod o odkladu dokončení pozemkové reformy mezi Státním pozemkovým úřadem a jednotlivými velkostatkáři, na jejichž základě bylo pokračování v provádění pozemkové reformy smluvně odloženo o 20, případně až 30 let.⁵⁶ Z výše uvedených důvodů tak církevní subjekty v rámci první pozemkové reformy (nepočítaje v to výsledky tzv. revize první pozemkové reformy provedenou zákonem č. 142/1947 Sb.) pozbyly vlastnické právo „pouze“ k 36 975 ha půdy,⁵⁷ které byly převzaty státem či přiděleny jednotlivým přidělcům. Zbývající zabraná půda byla buď ze záboru zcela „propuštěna“ (67 629 ha),⁵⁸ nebo zůstala ve vlastnictví původních vlastníků, když nebyla postoupena či převedena. V této souvislosti je nutné podotknout, že i církevním subjektům za takto odebranou půdu náležela finanční náhrada postupem podle zákona č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (zákon náhradový). Nejednalo se tedy o odnětí vlastnického práva k postoupeným pozemkům bez náhrady, jako tomu bylo v případě poválečné revize pozemkové reformy a navazující druhé pozemkové reformy.

1.1.6 Církevní majetek v období nacistické okupace

Během nacistické okupace mohl říšský protektor dle nařízení o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava nařídit konfiskaci majetku osob nebo sdružení osob, které podporovaly nepřátelskou činnost vůči Říši. Společně s touto konfiskací docházelo k jejich automatickému rozpuštění.^{59, 60} Dotčen byl i majetek církevních subjektů, zrušeny byly některé kláštery (např. klášter benediktínů Na Slovanech v Praze, milosrdných bratří Na Františku). Perzekuci čelily i církevní subjekty sídlící v zabraném pohraničí, které se staly přímo součástí Říše (zakázán byl např. Řád německých rytířů).⁶¹

⁵⁵ ČERVINKA: *Jak byla provedena...*, s. 8 – 10.

⁵⁶ KOŤÁTKO, Jiří. *Pozemková reforma v Československu*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949, s. 12.

⁵⁷ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 16.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ TAUCHEN, Jaromír. Zásahy do vlastnického práva v Protektorátu Čechy a Morava. In TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel (ed). *Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, s. 221 – 230.

⁶⁰ Nařízení RP 29/39 Říšského zák. I., o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 4. října 1939.

⁶¹ VALEŠ, BEJVANČICKÁ: *České státní...*, s. 176 – 181.

1.2 Majetkové křivdy podle ZMV

1.2.1 Církevní majetek po druhé světové válce

Po druhé světové válce postupně došlo k dalším zásadním změnám ve vlastnictví zemědělského majetku církvemi. Zásahy do církevního majetku můžeme rozdělit do několika fází: a) nejprve po roce 1945 zde byla snaha (zejména ze strany ministerstva zemědělství) o vztažení konfiskačních dekretů presidenta československé republiky⁶² také na církevní majetek (touto problematikou se budu zabývat v následující kapitole); b) dne 11. července 1947 byl přijat zákon č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy; c) od roku 1948 probíhala tzv. nová pozemková reforma, která již nedopadala pouze na církevní velkostatky, ale také na církevní subjekty disponující výrazně menším množstvím půdy (např. farnosti); d) další majetkové křivdy způsobené církvím v období komunistické diktatury, například nucené „darování“ církevního majetku státu (zpravidla vyjmenované v § 5 ZMV).

1.2.2 Revize první pozemkové reformy

Podnětem k revizi první pozemkové reformy byla zejména tvrdá kritika meziválečné pozemkové reformy. Jak bylo uvedeno výše, původní cíle pozemkové reformy nebyly naplněny, když rozsáhlé výměry půdy nad stanovenou hranici 150, respektive 250 ha půdy byly ponechány původním vlastníkům. Např. náměstek ministra zemědělství Ďuriše odpovědný za provádění poválečných pozemkových reforem Jiří Kořátko však vytýká první pozemkové reformě i další nedostatky. Kritizuje zejména vznik tzv. zbytkových statků, které podle něj na úkor drobných přídělců získaly značné množství kvalitní půdy, část půdy se podle něj dostala do vlastnictví pozemkových spekulantů, církevní velkostatky zůstaly téměř nedotčeny a drobní přídělci dostali v průměru pouze necelý 1 ha půdy, v důsledku čehož považuje meziválečnou pozemkovou reformu za nedokončenou.⁶³

K přípravným pracem na revizi první pozemkové reformy se přistoupilo již po volbách v roce 1946 a v září 1946 předložilo (komunisty ovládané) ministerstvo zemědělství návrh revize pozemkové reformy, který byl součástí šesti nových zákonů v oblasti zemědělství (nazývané jako tzv. Ďurišovy zákony). Zákon o revizi první pozemkové reformy byl nakonec po dlouhých diskuzích přijat (oproti původnímu návrhu v mírnější podobě) 11. července 1947

⁶² Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa a dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.

⁶³ KOŘÁTKO: *Pozemková reforma...*, s. 12 – 14.

pod č. 142/1947 Sb.⁶⁴ Účelem tohoto zákona bylo „přezkoumání rozhodnutí a opatření Pozemkového úřadu, popřípadě ministerstva zemědělství, vydaných na základě prvorepublikového záborového zákona a předpisů jej provádějících“. Právně tento zákon navazoval na zákony o první pozemkové reformě a také na dosavadní vývoj, když pozemky zkonfiskované nebo zabrané podle dekretů presidenta republiky revizi nepodléhaly.⁶⁵

Revizi tak podle § 1 podléhal zejména:

- pozemkový majetek, který byl ze záboru vyloučen nebo „propuštěn“ podle záborového nebo přidělového zákona, které umožňovaly četné výjimky
- tzv. generální dohody o provedení pozemkové reformy
- pozemkový majetek, který již byl sice zabrán, avšak nebylo u něj rozhodnuto o „propuštění“ ze záboru či provedeno přidělové řízení
- tzv. zbytkové statky ve výměře nad 50 ha⁶⁶

Provádění revize bylo zahájeno počátkem roku 1948 a trvalo do roku 1949, přičemž odpovědnou za její provedení byla zvláštní revizní komise při ministerstvu zemědělství. Výsledkem její činnosti bylo provedení revize na 422 velkostatech a 1875 zbytkových statcích v celkové rozloze 1 007 000 ha,⁶⁷ z čehož celková výměra církevních velkostatků přihlášených k revizi činila asi 178 000 ha. Po provedení revize mělo těmto velkostatkům zůstat pouhých 5 203 ha.⁶⁸

Na základě výše uvedeného je možné konstatovat, že revizí meziválečné pozemkové reformy byly naplněny původní cíle této reformy, tedy v zásadě úplné odnětí půdy velkostatků do výše 150 ha zemědělské, respektive 250 ha nezemědělské půdy,⁶⁹ přičemž byly zrušeny výjimky umožňující (často velmi nahodilé) ponechání značného množství půdy původním vlastníkům. S církevním majetkem již bylo zacházeno, na rozdíl od meziválečné pozemkové reformy, bez výhod a zcela rovnocenně jako s majetkem ostatních velkostatků.⁷⁰ Majetková křivda spáchaná církevními subjekty revizí pozemkové reformy tedy podle mého názoru nespočívá již v samotném „výkupu“ části církevních pozemků, nýbrž v jejím provedení bez náhrady a v řadě případů v rozporu se zákonem, který byl včetně prováděcích

⁶⁴ VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN: *Vývoj soukromého ...*, s. 401 – 402.

⁶⁵ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010, s. 272 – 273.

⁶⁶ § 1 zákona č. 142/1947 Sb.

⁶⁷ KUKLÍK, *Znárodněné Československo...*, 2010, s. 275.

⁶⁸ KALNÝ: *Církevní majetek...*, s. 17.

⁶⁹ Výjimečně mohla být i tato hranice prolomena až do 50 ha půdy.

⁷⁰ Obdobně KOŤÁTKO: *Pozemková reforma...*, s. 29.

předpisů přijat ještě před rozhodným obdobím vymezeným v § 1 ZMV.⁷¹ Odborná literatura i praxe se shodují, že náhrady, byť měly být stanoveny podle § 41 náhradového zákona z roku 1920⁷² a z tohoto důvodu již tak být velmi nízké, církevním subjektům nikdy vyplaceny nebyly.⁷³

1.2.3 Nová pozemková reforma

Úvahy o nové pozemkové reformě se také objevují již před únorem 1948, když vycházejí z tzv. Hradeckého programu vyhlášeného komunistickou stranou 4. dubna 1947. Již v tomto programu se objevuje požadavek na novou pozemkovou reformu, založenou na principu „půda patří těm, kdo na ní pracují“, podle níž měla být rozdělena nejen veškerá půda nad 50 ha, ale i půda pod 50 ha, jestliže vlastník na ní sám nepracoval.⁷⁴ K přijetí zákona o nové pozemkové reformě došlo až zákonem č. 46/1948 ze dne 21. března 1948, když jeho přijetí bylo před únorem 1948 nekomunistickými stranami zablokováno.⁷⁵

Zákon samotný vycházel z výše uvedených zásad Hradeckého programu, když hlavním principem bylo zmenšení pozemkového vlastnictví jednoho osobně a řádně hospodářícího vlastníka či rodiny na výměru maximálně 50 ha. Ohledně nemovitého majetku církevních subjektů je klíčovým § 1 odst. 3 předmětného zákona, podle kterého stát vykoupí půdu „...která je ve vlastnictví právnických osob vyjma ty, jež jsou uvedeny v § 2. Vlastníku se ponechá na jeho žádost půda ve výměře 1 ha“. Zajímavé je, že ještě počátkem února 1948 ministr Ďuriš tvrdil, že „chce přirozeně ponechatí farářům v jednotlivých obcích půdu do 50 ha“,⁷⁶ byť již v té době někteří ministři poukazovali na skutečnost, že tento záměr není v zákoně vyjádřen.⁷⁷ O výkupu rozhodovaly Okresní národní výbory a k přechodu vlastnického práva na stát docházelo, na rozdíl od předchozích pozemkových reforem, již poznamenáním

⁷¹ Ačkoliv samotné provádění revize bylo v některých případech zahájeno již před začátkem rozhodného období 25. února 1948, uplatní se analogicky § 32 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb., který za okamžik přechodu na stát nebo jinou právnickou osobu postupem podle zákona č. 142/1947 Sb. považuje den faktického převzetí nemovitostí státem nebo jinou právnickou osobou, k čemuž docházelo vždy v rozhodném období (jiné názory odkazují na stanovení okamžiku přechodu majetku na stát dle zákona č. 142/1947 Sb. ke dni provedení intabulace, i tato však byla vždy provedena až v rozhodném období); srov. VALEŠ, Václav. In KRÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 167 – 169 (§ 5 ZMV).

⁷² Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový.

⁷³ K problematice náhrad blíže VALEŠ, Václav. In KRÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 167 – 169 (§ 5 ZMV).

⁷⁴ *Všeobecná encyklopedie. 3. svazek. 1. vydání.* Praha: Diderot, 1999, s. 231.

⁷⁵ Obdobně též VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN: *Vývoj soukromého...*, s. 403 – 404.

⁷⁶ JANIŠOVÁ, Milena; KAPLAN, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 – 1948.* 1. vydání. Brno: Doplněk, 1995, s. 311.

⁷⁷ Tamtéž.

výkupu v pozemkové knize.⁷⁸ Za zmínku stojí, že pozemky takto vykoupené již byly přidělovány téměř výhradně socialistickému sektoru (zejména státním statkům a zemědělským družstvům), na rozdíl od revize první pozemkové reformy, ze které ještě poměrně výrazně těžili i drobní přidělci.⁷⁹

Stejně jako v případě zákona č. 142/1947 Sb., i zákon č. 46/1948 Sb. počítal s výkupem pozemků za náhradu, ale ani v případě nové pozemkové reformy tyto náhrady v drtivé většině případu (a v rozporu se zákonem) vyplaceny nebyly.⁸⁰

1.2.4 Další majetkové křivdy na církevním majetku

Zákon o revizi první pozemkové reformy a zákon o nové pozemkové reformě jsou nepochybně nejčastějšími právními tituly odnětí (církevních) zemědělských nemovitostí. ZMV v § 5 uvádí i další skutečnosti, v jejichž důsledku docházelo k majetkovým křivdám na církevním majetku. Jedná se např. o darovací či kupní smlouvy uzavírané v tísní, či typicky jednání učiněná Náboženskou maticí ohledně majetku, který nevlastnila.

⁷⁸ § 10 odst. 1–3 zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě.

⁷⁹ VOJÁČEK, SCHELLE, TAUCHEN: *Vývoj soukromého...*, s. 403 – 404.

⁸⁰ VALEŠ, Václav. In KRÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 171 (§ 5 ZMV).

2 Církevní restituce a poválečné konfiskace

2.1 Spor o konfiskaci církevního majetku podle dekretů presidenta republiky

Po skončení druhé světové války bylo rozhodnuto o „konfiskaci majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců českého a slovenského národa.“ Za tímto účelem bylo prezidentem republiky Edvardem Benešem vydáno několik dekretů. Z hlediska samotné konfiskace nepřátelského majetku se jedná o dekret č. 12/1945 Sb. ze dne 21. června 1945 a dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945. Oba dekrety vycházely z kolektivní viny (bez ohledu na zavinění, kdy vina i trest byly vysloveny již samotnou obecnou právní normou), přičemž dekret č. 108/1945 Sb. byl částečně mírnější (zejména s ohledem na liberační důvody).⁸¹ Výklad těchto dekretů v řadě oblastí způsoboval značné obtíže. Uvádí se, že zejména dekret č. 12/1945 Sb. „nelze po legislativně technické stránce považovat za zdařilý.“⁸² Svým provedením se jednalo spíše o rámeček, který byl dále rozváděn úředními vysvětlivkami ministerstva zemědělství a judikaturou NSS, přičemž „poválečná konfiskační praxe“ (...) dokázala „jeho kusou úpravu náležitě využít.“⁸³ S tímto úzce souvisí spor o aplikovatelnost těchto dekretů na církevní majetek (zejména těch církevních institucí nacházejících se v částech republiky obývaných německým obyvatelstvem), který vypukl již krátce po jejich vydání. Konfiskaci majetku (alespoň) některých „německých“ církevních institucí prosazovali v rámci Národní fronty zejména komunisté (kteří také ovládali v tomto ohledu klíčová ministerstva zemědělství a vnitra) a především zpočátku také Národní socialisté.

Dekretem č. 12/1945 Sb. mělo dle jeho názvu dojít ke konfiskaci a urychlenému rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Sporným se stal výklad § 1 odst. 1 písm. c) tohoto dekretu, podle kterého se „s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví“ (...) „akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“. Tento dekret tak dopadal pouze na zemědělský majetek (kterým byla dle § 4 lesní a zemědělská půda). O uplatnění tohoto dekretu na církevní majetek pak rozhodovali podle § 3 zemské národní výbory podle návrhu okresních národních výborů,

⁸¹ HORÁK, Ondřej. *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*. Praha: Libri, 2010, s. 89.

⁸² Tamtéž, s. 88.

⁸³ Tamtéž

avšak pochybné případy měly být předloženy ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které mělo rozhodnout v dohodě s ministerstvem vnitra. Tato rozhodnutí byla následně napadnutelná ve správním soudnictví, avšak pokud rozhodoval v prvním stupni zemský národní výbor, bylo podmínkou podání žaloby proti takovému rozhodnutí podání odvolání k ministerstvu zemědělství.⁸⁴

Dekret č. 108/1945 Sb. se již týkal veškerého „nepřátelského“ majetku, když na církevní majetek mohlo dopadat ustanovení § 1 odst. 1 bodu 1, podle něž se bez náhrady konfiskuje nemovitý i movitý majetek, který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace „*byl nebo ještě jest ve vlastnictví*“ (mimo jiné) „*osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva*“, (...) „*jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických*.“ Provedení konfiskace podle tohoto dekretu bylo svěřeno okresním národním výborům, proti jejichž rozhodnutím se bylo možné odvolat k příslušnému zemskému národnímu výboru, který také mohl řízení již v prvním stupni převzít.

Podle výkladu předmětných dekretů přicházela podle ministerstva zemědělství v úvahu (co se týče církevního jmění) konfiskace zemědělského majetku několika církevních řádů obviňovaných z kolaborace s nacisty. Jednalo se např. o majetek řádu benediktinů v Broumově, řádu cisterciáků v Oseku a ve Vyšším Brodě, bývalého Řádu německých rytířů nebo řádu premonstrátů v Teplé podle dekretu 12/1945 Sb.⁸⁵ a dále také o konfiskaci veškerého na československém území nacházejícím se majetku arcibiskupství v Bratislavě podle dekretu 108/1945 Sb.⁸⁶

Ohledně aplikovatelnosti dekretů na církevní majetek vznikl spor také mezi jednotlivými ministerstvy. Klíčové ministerstvo zemědělství prosazovalo konfiskaci majetku některých církevních právnických osob s odůvodněním, že konfiskace je možná u těch, které nejsou veřejnoprávními korporacemi (nevykonávají veřejnou správu), tedy především jednotlivých řádů sídlících v pohraničí (v případě splnění výše uvedených zákonných podmínek).⁸⁷ Oproti tomu ministerstvo školství (zodpovědné za kultovou správu) konfiskaci církevního majetku vylučovalo, když podle něj všechny církevní instituce jsou veřejnoprávními korporacemi, na které se předmětné dekrety podle jeho názoru nevztahují, přičemž bylo podle něj vyloučeno, aby církve sloužily fašistickým účelům.⁸⁸ Poněkud odlišný postoj zastávalo ministerstvo spravedlnosti, které obecně připouštělo konfiskaci majetku

⁸⁴ Rozsudek NSS ze dne 22. března 1947, sp. zn. 116/46.

⁸⁵ JANIŠOVÁ, KAPLAN: *Katolická církev...*, s. 93 – 95.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž, s. 22 – 23, 46 – 48.

⁸⁸ Tamtéž, s. 29 – 33.

všech církevních institucí (i když je považovalo za veřejnoprávní korporace), i když podle něj „asi těžko by bylo možno u převážné většiny církevního majetku možné tvrditi, že správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým nebo nacistickým účelům,“ nelze postihnutí církevního majetku zcela vyloučit.⁸⁹ Nejasná situace a spory o výklad dekretů nakonec vyústily v usnesení vlády, která uložila ministerstvu zemědělství upustit od vydávání konfiskačních výměrů stran církevního majetku až do rozhodnutí vlády o této otázce (v této době však již byly vydány přinejmenším níže citované konfiskační výměry ohledně majetku Řádu cisterciáků v Oseku a Vyšším Brodě).⁹⁰

2.2 Právní povaha církevních společenství po druhé světové válce

Není tedy zcela zřejmé, zda skutečně mohl být konfiskován také zemědělský majetek církví, když názory na tuto problematiku se různily. Jak vyplývá z výše uvedeného, spor o konfiskaci části církevního majetku podle dekretů presidenta republiky spočíval především v nejasném právním postavení některých církevních institucí. Ohledně výkladu § 1 odst. 1 písm. c) dekretu č. 12/1945 Sb. převažoval názor, že citované ustanovení nedopadá na veřejnoprávní korporace, nýbrž výhradně na korporace práva soukromého. Existovaly však i opačné názory, podle nichž nic takového z předmětného ustanovení explicitně nevyplývá, na což ostatně odkazuje i výše citované stanovisko ministerstva spravedlnosti. Za správný lze považovat názor KS v Ústí nad Labem, že dekret 12/1945 Sb. církevní jmění z konfiskace přímo nevyklučoval, přičemž se jednalo o otázku politickou.⁹¹

Zatímco dnes jsou církve podle převažujícího názoru řazeny mezi korporace soukromoprávní,⁹² historicky byly chápány spíše jako korporace veřejnoprávní. Veřejnoprávní korporace byla v meziválečném období definována různě. Sedláček pojem veřejnoprávní korporaci definoval jako „*norma, označující více lidí jako jednotku, která není soukromou společenskou smlouvou; může to býti zákon, správní akt, veřejnoprávní smlouva, i předpis mezinárodního práva,*“ jednak jako „*norma autorisující k vydávání veřejnoprávních předpisů*“, přičemž tato dvě hlediska musela být splněna současně.⁹³ Podle judikatury NSS byla „*veřejnou korporací*“ taková „*korporace*“, t. j. *sdružení osob za účelem sledování určitého účelu v té formě, že takovým sdružením vznikne samostatný právní subjekt, „jemuž*

⁸⁹ Tamtéž, s. 48 – 50.

⁹⁰ Tamtéž, s. 181 – 183.

⁹¹ Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 34 C 63/2015.

⁹² Srov. náleží ÚS ze dne 29. listopadu 2002, sp. zn. Pl. ÚS 2/2006.

⁹³ SEDLÁČEK, Jaromír. In SEDLÁČEK, Jaromír, ROUČEK, František. komentář k §26, str. 260 *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1 (§§ 1 až 284)* Praha: V. Linhart, 1935, s. 260 (§ 26 OZO).

přísluší právo na účast ve veřejné správě.“⁹⁴ I když i v této době činilo dělení na korporace soukromého a veřejného práva značné obtíže, nauka i judikatura se obvykle shodovali na tom, že státem uznané církve, stejně tak jako jednotlivé řády a kongregace církve katolické jsou právníckými osobami práva veřejného.⁹⁵

2.3 Probíhající spory o vydání zemědělského majetku Cisterciáckému opatství Osek a některým dalším řádům

Typickým sporem o vydání zemědělského majetku v rámci církevních restitucí ovlivněným (ať již domnělou či dokončenou) konfiskací církevního majetku podle tzv. Benešových dekretů je spor o vydání majetku bývalého Řádu cisterciáků v Oseku (nyní Cisterciácké opatství Osek). Zemědělský majetek tohoto řádu byl podle dekretu č. 12/1945 Sb. konfiskován ministerstvem zemědělství v květnu 1946.⁹⁶ Tímto výměrem byl Řád cisterciáků v Oseku prohlášen v souladu s § 3 odst. 1 písm. b) a odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb., „za zrádce a nepřitele československé republiky, poněvadž správa řádu /kláštera/ záměrně a aktivně sloužila německému vedení války a fašistickým a nacistickým účelům.“⁹⁷ Toto rozhodnutí mělo deklaratorní charakter a zemědělský majetek řádu v jeho důsledku přešel na stát již účinností dekretu č. 12/1945 Sb.,⁹⁸ přičemž k přechodu konfiskovaného majetku na stát nebylo třeba zápisu v pozemkových knihách (intabulace).⁹⁹

Cisterciácký řád se proti tomuto rozhodnutí bránil u NSS, který (nutno podotknout až v roce 1951) jeho žalobě nevyhověl.¹⁰⁰ Stát s řádem o konfiskovaném majetku dále právně jednal, když nejprve zahájil řízení o provedení revize pozemkové reformy na majetku velkostatku, aby následně toto řízení zastavil s odůvodněním, že tak činil pouze pro případ, kdyby byla konfiskace zrušena.¹⁰¹ Judikatura ÚS v případech „obecných“ restitucí (při splnění dalších podmínek) připouští v případě zneužití předmětných dekretů konfiskaci jako zákonný důvod restituce, přičemž stanovila jako podmínku nabytí právní moci a vykonatelnosti správního rozhodnutí o konfiskaci po 25. únoru 1948 (tedy v rozhodném období).¹⁰² V některých případech dokonce postačuje, aby v rozhodném období bylo vydáno rozhodnutí

⁹⁴ Rozhodnutí NSS ze dne 10. února 1931, sp. zn. 18176/30.

⁹⁵ SEDLÁČEK. In SEDLÁČEK, ROUČEK: *Komentář k...*, s. 261 (§ 26 OZO) a rozhodnutí NS ze dne 20. října 1925, sp. zn. Rv I 1679/25.

⁹⁶ Výměr ministerstva zemědělství ze dne 17. května 1946, č. j. 415.338/46-IX-A/22., viz příloha č. 1.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Nález ÚS ze dne 12. října 1995, sp. zn. III. ÚS 39/95.

⁹⁹ Nález ÚS ze dne 10. listopadu 1994, sp. zn. IV. ÚS 89/94.

¹⁰⁰ Viz rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 34C 63/2015.

¹⁰¹ Viz přílohy č. 2 a 3.

¹⁰² Usnesení ÚS ze dne 22. února 2007, sp. zn. II. ÚS 602/06.

NSS o zamítnutí žaloby proti takovému rozhodnutí správního orgánu.¹⁰³ Došlo-li tak „k vydání konfiskačního rozhodnutí v rozhodném období,“ je soud „povinen zabývat se zkoumáním, zda toto správní rozhodnutí bylo vydáno v souladu s tehdy platnými právními předpisy.“¹⁰⁴ Je také nesporné, že konfiskaci majetku podle dekretu 12/1945 Sb. (při splnění podmínky rozhodného období) je možné podřadit pod restituční titul stanovený v § 5 písm. j) ZMV,¹⁰⁵ nicméně ZMV zároveň vydávání věcí konfiskovaných podle některého z výše uváděných dekretů výslovně vylučuje v § 8 odst. 1 písm. h).

K tomuto výlukovému důvodu ÚS uvádí, že (na rozdíl od ostatních výluk) „není založen na veřejném zájmu, nýbrž zjevně na politické dohodě. Přesto tato otázka zůstává v dispozici zákonodárce a uvedené ustanovení nemůže založit protiústavnost.“¹⁰⁶ Objevují se však názory, že i přes výslovné znění § 8 odst. 1 písm. h) se tato výluka neuplatní absolutně, a to mimo jiné tehdy, pokud rozhodnutí o konfiskaci mělo být zrušeno „v rámci odvolacího řízení proti prvoinstančnímu rozhodnutí, nebo následného soudního řízení správního“.¹⁰⁷ Nedomnívám se, že by se měl uplatnit takto restriktivní výklad předmětné výluky, když v takovém případě by zařazení tohoto výlukového důvodu postrádalo smysl. Vydání historického církevního majetku tak podle mého názoru není dle ZMV možné ani v případě, že by předmětné nemovitě věci byly oprávněným osobám pravomocně konfiskovány až v rozhodném období.¹⁰⁸

Snahy o navrácení zemědělského majetku Cisterciáckému opatství Osek byly prozatím neúspěšné, když jak KPÚ pro Ústecký kraj, KS i VS jako soud odvolací návrhům, respektive žalobám řádu nevyhověly.¹⁰⁹ Argumentace obou soudů se v zásadě shoduje. Z rozsudku VS lze zmínit, že dle jeho názoru v případě zemědělského majetku Řádu cisterciáků v Oseku bylo „postupováno výlučně podle dekretu č. 12/1945 Sb., a to důsledně, a že následné úkony dle zák. č. 132/1947 Sb. jsou právně irelevantní, resp. nemohou zvrátit dříve nastolený právní stav.“¹¹⁰ V souladu s mnou výše uvedeným právním názorem VS v Praze také odmítl přezkoumávat možnost vydání věcí odňatých v rozhodném období podle dekretu č. 12/1945 Sb., když „v důsledku výluky podle § 8 odst. 1 písm. f) ZMV nepřísluší soudu rozhodujícímu

¹⁰³ Nález ÚS ze dne 11. září 1997, sp. zn. IV. ÚS 117/96.

¹⁰⁴ Nález ÚS ze dne 29. května 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, bod 208.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž, bod 211.

¹⁰⁷ Srov. VALEŠ, Václav. In KŘÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 196 – 220 (§ 8 ZMV).

¹⁰⁸ Srov. JÄGER, Petr. In JÄGER, CHOCHOLÁČ: *Zákon o majetkovém...*, s. 102 – 104 (§ 8 ZMV).

¹⁰⁹ Jedná se o Rozhodnutí KPÚ pro Ústecký kraj ze dne 25. února 2015, č. j. 091890/2015/508102/Bn, rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 34C 63/2015 a rozsudek VS v Praze ze dne 18. července 2017, sp. zn. 4Co 82/2016.

¹¹⁰ Rozsudek VS v Praze ze dne 18. července 2017, sp. zn. 4Co 82/2016.

podle tohoto zákona přezkoumávat správnost, důvody či procesní náležitosti ani u takových konfiskačních rozhodnutí vydaných na základě dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. až po 25.2.1948“ (byť v zamítavém rozhodnutí NSS projev politické perzekuce stejně neshledává).¹¹¹

Jak je již shora naznačeno, případ Cisterciáckého opatství Osek není v rámci církevních restitucí jediným sporem o vydání pozemků domněle konfiskovaných na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Lze zmínit také zemědělský majetek Řádu cisterciáků ve Vyšším Brodu, který byl prozatím (soudní řízení v této věci dále běží) KPÚ pro Jihočeský kraj řádu zčásti navrácen (což způsobilo rozpory mezi jednotlivými povinnými osobami).^{112, 113} Obdobná situace nastala také v případě majetku Benediktinského opatství sv. Václava v Broumově, jehož majetek KPÚ pro Královéhradecký kraj s odkazem na konfiskaci podle dekretu č. 12/1945 Sb. nevydal. Také zde dosud pokračují soudní spory, lze však zmínit názor KS v Hradci Králové, že ve sporu předložené domnělé konfiskační výměry týkající se zemědělského majetku tohoto kláštera jsou ve skutečnosti pouze konceptem bez právních účinků, jelikož „Z žádného důkazu nevyplývá, že by koncept výměru ministr nakonec podepsal. Předkládaná listina je jen textem napsaným na psacím stroji na hlavičkovém papíru Ministerstva zemědělství, tato listina není originálem konfiskačního výměru ani jeho stejnopisem nebo opisem.“¹¹⁴ Citované rozhodnutí KPÚ tak bylo zrušeno, nicméně i v tomto případě soudní spory nadále pokračují.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² MENZELOVÁ, Kateřina. *Restituční triumf klášterních bratří: Úřad souhlasí s navrácením pozemků* [online]. Lidovky.cz, 15. října 2017 [cit. 10. února 2017]. Dostupné na: < https://byznys.lidovky.cz/restitucni-trumf-klasternich-bratri-urad-souhlasí-s-navracenim-pozemku-14i-/statni-pokladna.aspx?c=A171013_165019_statni-pokladna_kopp >.

¹¹³ Situace ohledně nároku Cisterciáckého opatství Vyšší Brod je však ještě komplikovanější. Tento řád byl nejprve zrušen v roce 1941, aby byl jeho majetek po skončení války konfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Tato konfiskace však, na rozdíl od Řádu cisterciáků v Oseku, byla z procesních důvodů zrušena rozsudkem NSS. Srov. tamtéž a rozsudek NSS ze dne 11. září 1947, sp. zn. 456/46.

¹¹⁴ Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 18. března 2016, sp. zn. 16C 16/2015.

3 Problematika vydávání zemědělských nemovitostí jednotlivými povinnými osobami – podmínka funkční souvislosti

3.1 Vymezení povinných osob

ZMV v § 4 rozlišuje čtyři kategorie povinných osob:¹¹⁵

- a) Pozemkový fond České republiky,
- b) Lesy České republiky, s. p.,
- c) stát, za který jedná příslušná organizační složka státu,
- d) státní příspěvkové organizace, státní fond, státní podnik a jiná státní organizace,

podle oprávnění jednotlivých povinných osob hospodařit s majetkem státu či vykonávat jeho správu. Povinnou osobou tak mohou být pouze výše vyjmenované subjekty hospodařící s majetkem státu, nikoliv např. obce, kraje či jiné osoby soukromého nebo veřejného práva.¹¹⁶

Podle § 6 a 7 ZMV se dále rozlišují povinné osoby na primární a další. Mezi primární povinné osoby řadí § 6 ZMV Lesy České republiky, s. p., a Pozemkový fond České republiky, který však v mezidobí zanikl a do jeho postavení povinné osoby účinností zákona č. 503/2012 Sb. vstoupil podle § 22 odst. 1 citovaného zákona Státní pozemkový úřad (který, přestože je organizační složkou státu, má z těchto důvodů postavení povinné osoby podle § 4 písm. a) ZMV).¹¹⁷ Mezi další povinné osoby pak ZMV v § 7 řadí povinné osoby podle § 4 písm. c) a d), což prakticky znamená všechny ostatní povinné osoby (odlišné od LČR a SPÚ).

Zatímco primární povinné osoby jsou povinny v případě splnění zákonných podmínek vydat oprávněným osobám všechny zemědělské nemovitosti, které náležely do původního majetku církví a staly se v rozhodném období předmětem majetkové krivdy,¹¹⁸ v případě majetku dalších povinných osob je rozsah naturální restituce omezen. Podle § 7 odst. 1 ZMV totiž platí, že *„povinná osoba podle § 4 písm. c) a d) vydá oprávněné osobě nemovitou věc ve vlastnictví státu, která náležela do původního majetku registrovaných církví a náboženských*

¹¹⁵ Povinné osoby jsou podle § 4 ZMV takové osoby, které jsou oprávněny hospodařit s majetkem státu nebo vykonávat správu majetku státu, který se stal v rozhodném období předmětem majetkové krivdy v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5 ZMV.

¹¹⁶ Na rozdíl např. od obecných restitucí či církevních restitucí na Slovensku (srov. úprava obecných restitucí podle zákona č. 229/1991 Sb., či církevních restitucí na Slovensku podle zákona č. 282/1993 Z. z., o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam a zákona č. 161/2005 Z. z., o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam, ktoré s obcami a kraji jako povinnými osobami počítají).

¹¹⁷ K problematice postavení Státního pozemkového úřadu blíže CHOCHOLÁČ, Aleš. In JÄGER, CHOCHOLÁČ: *Zákon o majetkovém...*, s. 50 – 52 (§ 4 ZMV).

¹¹⁸ Viz § 6 ZMV.

společností a stala se předmětem majetkové křivdy, kterou utrpěla oprávněná osoba nebo její právní předchůdce v rozhodném období v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5, pokud

a) funkčně souvisela nebo souvisí s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní, nebo která se vydává podle tohoto zákona, nebo

b) oprávněné osobě nebo jejímu právnímu předchůdci v rozhodném období sloužila k duchovním, pastoračním, charitativním, zdravotnickým, vzdělávacím nebo administrativním účelům nebo jako obydlí duchovních.“

3.2 Problematika funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV

Zatímco ustanovení § 7 odst. 1 písm. b) ZMV, kterým se vydávají nemovité věci „nehospodářské povahy,“¹¹⁹ je poměrně jasně formulované a v praxi příliš problémů nezpůsobuje, výklad zákonodárcem použitého termínu "funkční souvislost" v § 7 odst. 1 písm. a) ZMV je v rámci restitucí zemědělských nemovitostí velmi sporný. Tato skutečnost mimo jiné vychází i ze skutečnosti, že předchozí restituční předpisy¹²⁰ rozdělení povinných osob na povinné osoby primární a další (respektive s širší a užší povinnostmi k vydávání majetku oprávněným osobám) neznaly, hledisko funkční souvislosti tudíž bylo v ZMV v této souvislosti použito poprvé.

V zásadě se v praxi objevují dva přístupy k výkladu předmětného ustanovení. První výklad odkazuje zejména na zásadu *ex favore restitutionis*¹²¹ a z podobné zásady vyjádřené v § 18 odst. 4 ZMV, podle které musí být „*při aplikaci tohoto zákona šetřen jeho účel, kterým je zmírnění majetkových křivd způsobených registrovaným církvím a náboženským společnostem v rozhodném období.*“ Podle tohoto výkladu je funkční souvislost zemědělských nemovitostí, se kterými jsou oprávněny hospodařit výše uvedené další povinné osoby dána v zásadě vždy, jelikož takřka všechen zemědělský majetek církevních institucí historicky souvisel s jinými nemovitými věcmi, které církve vlastní nebo jim jsou vydávány podle ZMV – typicky s kostely, kláštery a dalšími podobnými objekty, k jejichž udržování (a udržování) či činnosti vytvářel majetkovou základnu. Dále se odkazuje na skutečnost, že původní majetek oprávněných osob tvořil ucelené hospodářství (jeden funkční hospodářský celek zapsaný v jedné knihovní vložce) či jednu zemědělskou usedlost.¹²²

¹¹⁹ Srov. důvodová zpráva k ZMV.

¹²⁰ Zejména zákon o půdě.

¹²¹ Např. náleží ÚS ze dne 29. května 2013, sp. zn. Pl. ÚS. 10/13.

¹²² Pojem zemědělská usedlost je NS konstantně vykládán jako zejména obytná část „*zemědělské usedlosti, chlévy a stodoly se stavebním pozemkem (stavebními pozemky) a potom jednotlivé zemědělské pozemky, jež byly*

Druhý výklad vychází z teleologického výkladu předmětného ustanovení, když jsou hledána jednotlivá kritéria vymezující funkční souvislost, která je tak chápána mnohem úžeji. K tomuto výkladu se přiklání i názory prezentované v odborné literatuře. Mgr. Aleš Chocholáč k uvedené problematice shodně uvádí, že „úmysl zákonodárce zde směřoval k omezení rozsahu vydávaných nemovitých věcí oproti § 6“, což „musí sloužit jako důležité interpretační vodítko při výkladu některých obecných pojmů v tomto ustanovení obsažených (funkční souvislost, administrativní účel apod.)“. Citovaný autor dále trefně poznamenává, že „pokud by totiž měly být oprávněným osobám vydány všechny věci z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, se kterým hospodaří povinné osoby uvedené v § 4 písm. c) a d), nebylo by důvodu pro existenci samostatného § 7.“¹²³

Co se týče aplikace pojmu funkční souvislost, hledá řešení v jiných právních předpisech, které tento pojem používají. Z § 11a odst. 11 zákona o půdě dovozuje, že pojem funkční souvislost dopadá na více vztahů než jen na pozemky pod stavbami,¹²⁴ když „Nejvyšší soud vyložil funkční souvislost užitou v zákoně o půdě tak, že o funkční souvislost dané hospodářským využitím určité stavby tedy bude na místě uvažovat tehdy, pokud by hospodářský provoz stavby byl bez daného pozemku ve své podstatě vyloučen.“¹²⁵ Obdobnou definici obsahuje zákon o dani z nemovitých věcí, dle jehož § 4 odst. 2 se „pozemkem tvořícím jeden funkční celek se stavbou rozumí část pozemku nezbytně nutná k provozu a plnění funkce stavby.“¹²⁶ Na základě výše uvedeného Chocholáč uzavírá, že „funkční souvislost představuje takový vztah dvou věcí, kdy jedna věc v podstatě umožňuje druhé plnit její funkci,“ respektive „ekonomická a užitná hodnota jedné věci je oddělením od druhé věci podstatně snížena.“¹²⁷ Funkční souvislost však podle něj neprokazuje sama o sobě souvislost prostorová a ani souvislost právní (soubor nemovitostí tvořících v pozemkové knize jedno knihovní těleso), jelikož knihovní těleso bylo obvykle tvořeno nemovitými věcmi ve vlastnictví jednoho vlastníka v daném katastrálním území, jejichž hospodářská (funkční) souvislost nebyla podmínkou toho, aby tvořily jedno knihovní těleso.¹²⁸ Ke v zásadě totožným závěrům dospěl též JUDr. Jakub Kříž, Ph.D.¹²⁹

spolu s uvedenými stavbami užívány jako společný komplex“ (srov. např. stanovisko občanskoprávního kolegia NS ze dne 19. prosince 1995, č.j. Cpjn 36/95, uveřejněné pod č. 16 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

¹²³ CHOCHOLÁČ, Aleš. In JÄGER, CHOCHOLÁČ: *Zákon o majetkovém...*, s. 87 (§ 7 ZMV).

¹²⁴ Tamtéž, s. 89.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Zákon č. 338/2002 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁷ CHOCHOLÁČ, Aleš. In JÄGER, CHOCHOLÁČ: *Zákon o majetkovém...*, s. 90 (§ 7 ZMV).

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ KRÍŽ, Jakub. In KRÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 194 (§ 7 ZMV).

Správnost druhého z uvedených výkladů naznačuje i důvodová zpráva (v části k § 4 a 7 ZMV), byť ani ona jasné řešení nenabízí. Cílem § 7 ZMV je podle ní „zachovat stávající funkční celky a plně obnovit ty funkční celky, které v rámci původního majetku registrovaných církví a náboženských společností existovaly a byly totalitním režimem narušeny.“¹³⁰ Jako typické funkčně související nemovité věci pak důvodová zpráva příkladmo uvádí „především pozemek pod stavbou a pozemek, který bezprostředně souvisí se stavbou a je podmínkou jejího provozu, anebo nemovitá věc umístěná na pozemku ve vlastnictví oprávněné osoby.“¹³¹ Důvodová zpráva na stejném místě uvádí, že podle § 7 ZMV má být vydáván pouze majetek „nehospodářské povahy,“ který bude nevelkého rozsahu a jehož vydání bude (společně s finančními náhradami) kompenzovat část majetku primárních povinných osob, jehož vydání nebude možné. Toto tvrzení (ze kterého zřejmě vychází rozlišení na primární a další povinné osoby) však není zcela správné, jelikož i povinné osoby podle § 4 písm. c) a d) ZMV mohou být příslušné hospodařit i s majetkem povahy hospodářské, včetně zemědělských nemovitostí. V této souvislosti lze jmenovat např. Agenturu ochrany přírody a krajiny České republiky, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových či Vojenské lesy a statky s.p. (ale i další povinné osoby), které v řadě případů hospodaří s nezanedbatelným množstvím původně církevních lesní a zemědělské půdy.¹³²

3.3 Přístup krajských soudů k výkladu funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV

Rozhodovací praxe soudů (ale i správních orgánů) přistupuje k výkladu funkční souvislosti podle § 7 odst. 1 písm. a) ZMV velmi různorodě (což je způsobeno i skutečností, že až do nedávné doby chyběla sjednocující judikatura NS).

Podle KS v Ostravě může být funkční souvislost dána „*místně, hospodářsky nebo ekonomicky*.“¹³³ K prokázání historické funkční souvislosti pak podle něj postačuje skutečnost, že předmětné pozemky v minulosti sloužily jako „*součástí jedné zemědělské usedlosti a že jako taková součást zemědělské usedlosti byly převzaty v roce 1949 státem*.“¹³⁴ V takovém případě je tak naplněn požadavek funkční souvislosti, když jednotlivé pozemky

¹³⁰ Viz důvodová zpráva k ZMV.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Srov. např. níže citované soudní spory.

¹³³ Rozsudek KS v Ostravě ze dne 17. srpna 2016, sp. zn. 23C 54/2015.

¹³⁴ Rozsudek KS v Ostravě ze dne 10. srpna 2016, sp. zn. 23C 51/2015.

funkčně souvisely „s dalšími zemědělskými nemovitostmi v majetku a obhospodařování právního předchůdce žalobce.“¹³⁵

V jiném svém rozhodnutí KS v Ostravě rozvíjí své výše uvedené úvahy, když uvádí, že „ve skutečnosti však je obtížné představit si takové reálné uspořádání věci, kdyby nevydáním částí rozlehlého funkčního celku bylo naprosto znemožněno užívání oněch ostatní částí a došlo by k zásadnímu poklesu hodnoty těchto zbylých částí.“¹³⁶ Tato hlediska KS v Ostravě nepovažuje za podstatná pro posouzení naplnění funkční souvislosti, jelikož takovéto zúžení výkladu § 7 odst. 1 písm. a) ZMV by vedlo „k praktické neaplikovatelnosti tohoto ustanovení, resp. vedl k tomu, že jen v minimálním počtu naprosto mimořádných případů by bylo lze z tohoto hlediska dovést funkční souvislost.“¹³⁷ Podle KS v Ostravě by interpretace funkční souvislosti žalobcem¹³⁸ „z hlediska zmíněných kritérií (absolutní nemožnost užívání, podstatný pokles hodnoty ostatního majetku) by vedl k nemístné a zcela nepřijatelné restrikcí vydávání historického majetku církve jen z důvodu, že jej aktuálně drží osoby vymezené jako osoby povinné ust. § 4 písm. c), d)“ ZMV, což podle tohoto soudu nepochybně nebyl záměr zákonodárce a takovýto výklad by neobstál v testu „ústavně konformní aplikace práva.“¹³⁹ V neposlední řadě KS v Ostravě naznačuje podobné východisko jako KS v Ústí nad Labem – tedy otázku negativní souvislosti – když vytýká žalobci (a uvádí, že takové důvody ani sám nenašel), že „nevedl a tím méně prokázal žádný konkrétní věcný důvod, který by odůvodňoval odlišné posouzení funkční souvislosti“ v tom smyslu, že předmětné pozemky „jsou současně funkčně související s jinými pozemky, příp. jinými hospodářskými či jinými potřebami jiných vlastníků okolní půdy, než je oprávněná osoba,“ k čemuž dále uvádí, že „vydání pozemku v restituci může totiž kolidovat s veřejným zájmem představujícím možnost permanentního využití pozemku jako součásti veřejného statku, příp. zde mohou být i důležité oprávněné zájmy spadající i mimo pojem veřejného zájmu.“¹⁴⁰

Také KS v Ústí nad Labem ve svých rozhodnutích chápe funkční souvislost podobně jako Krajský soud v Ostravě, tedy „jako podmínku negativní, bránící případům, kdy by očividně chybějící funkční souvislost s jinými nemovitostmi, stavbami, nebo technickými zařízeními bránila vydání, a v případě vydání i přes tuto překážku bránila dosavadním vlastníkům okolních nemovitostí – či oprávněné samotné – vlastnictví řádně a bezkonfliktně

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Rozsudek KS v Ostravě ze dne 24. srpna 2017, sp. zn. 23 C 60/2015.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Argumentace žalobce (LČR) byla v tomto případě obdobná výše uváděným názorům prezentovaným v odborné literatuře a názorům níže uváděné judikatuře VS.

¹³⁹ Rozsudek KS v Ostravě ze dne 24. srpna 2017, sp. zn. 23 C 60/2015.

¹⁴⁰ Tamtéž.

*užívat.*¹⁴¹ Podle názoru KS v Ústí nad Labem tak není v případě „typické zemědělské půdy (orné a travnaté půdy a lesních pozemků)“ rozhodná ani vzdálenost jednotlivých nemovitých věcí od sebe (v citovaném sporu více než 600 metrů). Tento závěr dovozuje z historické funkční souvislosti, jak podle jeho názoru funkční souvislost pozemků byla po staletí chápána: „*„statek“ neboli „grunt“ činil volný soubor zemědělských staveb a pozemků, běžně různého druhu“ (...), „které v mnoha případech nesousedily, a dokonce běžně zasahovaly i na odlišná katastrální území.*“¹⁴² Zajímavé také je, že se KS v Ústí nad Labem odkazuje mimo jiné na názor Odboru řízení restituací Státního pozemkového úřadu, který tedy zřejmě má na daný problém podobný názor.^{143, 144}

3.3.1 Další právní názory vyskytující se v rozhodovací praxi krajských soudů

Při zkoumání rozhodovací praxe většiny krajských soudů je zjevné, že je nakloněna spíše pro oprávněné osoby příznivějšímu výkladu § 7 odst. 1 ZMV. KS v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích např. dovozuje historickou funkční souvislost již ze samotného faktu, že *„všechny pozemky patřily jednomu záduší, které plnilo jeden účel – udržování kostela ve vlastnictví oprávněné osoby a výživa neklerických pracovníků kostela.*“¹⁴⁵ K prokázání (současné) funkční souvislosti pak je podle něj dostatečná prostorová blízkost vydávaných pozemků s pozemky již vydanými.¹⁴⁶

Z argumentace KS v Hradci Králové vyplývá, že když podle důvodové zprávy je smyslem požadavku funkční souvislosti zachovat stávající funkční celky a obnovit funkční celky historické, lze požadavek funkční souvislosti chápat tak, *„aby nebyly vydávány jednotlivé osamocené nemovitosti, ale takové, které lze smysluplně užívat s jinými nemovitostmi.*“ Nejedná se tak o vztah nezbytnosti nebo závislosti, *„ale o vztah praktické využitelnosti z pohledu racionálního hospodaření,*“ z čehož dovozuje, že o funkčně související nemovitosti půjde v případě těch nemovitostí, *„které mají obdobný účel, mohou být užívány a obhospodařovány společně a obdobným způsobem. Zpravidla je spojuje i*

¹⁴¹ Např. rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 27. listopadu 2015, sp. zn. 34C 88/2015 nebo ze dne 13. května 2016, sp. zn. 90C 5/2016.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Naopak Státní pozemkový úřad jako správní orgán v napadeném rozhodnutí pozemky, o něž probíhal spor, nevydal z důvodu absence funkční souvislosti.

¹⁴⁵ Rozsudek KS v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 25. dubna 2016, sp. zn. 50C 49/2015.

¹⁴⁶ Tamtéž.

*prostorová blízkost, třebaže není nezbytné, aby tyto nemovitosti na sebe bezprostředně navazovaly.*¹⁴⁷

3.4 Judikatura vrchních soudů

Zatímco rozhodovací praxe jednotlivých krajských soudů směřuje spíše k církvím a náboženským společnostem příznivějšímu výkladu § 7 odst. 1 písm. a) (byť rozhodně není možné tvrdit, že vždy), jak VS v Olomouci, tak VS v Praze jako soudy odvolací zastávají v předmětné otázce jiný právní názor, v důsledku čehož byla většina výše citovaných rozsudků zrušena či změněna. Na tomto místě se pokusím shrnout základní argumenty těchto soudů.

Vrchní soud v Praze ve své konstantní judikatuře¹⁴⁸ správně vychází z teze, že právo na vydání odňatých věcí nemá žádný ústavní rozměr (ve smyslu ochrany majetku), nýbrž je založeno pouze na právně politické vůli zákonodárné moci. Nepochybně tak platí, že „*Restitučním zákonodárstvím český stát konstitutivně (pozitivněprávně) zakládá za vymezených podmínek právo na nápravu majetkové křivdy spáchané vůči určitým osobám*“¹⁴⁹ (dřívějším státním režimem), což platí i z hlediska mezinárodních závazků České republiky (zejména Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jejich dodatkových protokolů).¹⁵⁰ V případě ZMV tak jde o individuální aplikaci právně politického rozhodnutí moci zákonodárné demokratického právního státu o obsahu, rozsahu a způsobu zmírnění některých majetkových křivd, které byly spáchány komunistickým režimem církvím a náboženským společnostem.¹⁵¹ Vrchní soud v Praze tedy v zásadě zdůrazňuje, že stanovení podmínek restituce je výhradně věcí zákonodárce, který (s výjimkou legitimního očekávání oprávněných osob)¹⁵² není ve svých úvahách (kromě obecných pravidel) ničím vázán.

Na základě této teze a důvodové zprávy k ZMV dospívá Vrchní soud v Praze k závěru, že státní majetek spravovaný jinými povinnými osobami než je Státní pozemkový úřad a Lesy ČR, s. p., je „*vydáván pouze jako výjimka z pravidla a v omezeném rozsahu při splnění dalších zákonem stanovených podmínek spjatých s charakterem konkrétního požadovaného majetku.*“¹⁵³ Tento přístup vyplývá již z toho, že po skončení rozhodného období „*do správy*

¹⁴⁷ Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 12. ledna 2017, sp. zn. 16C 28/2016.

¹⁴⁸ Srov. např. rozsudek VS v Praze ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 4Co 159/2016; ze dne 12. ledna 2017, sp. zn. 4Co 52/2016 nebo ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. 4Co 149/2016 a další.

¹⁴⁹ Rozsudek VS v Praze ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 4Co 159/2016.

¹⁵⁰ Srov. taktéž náleží ÚS ze dne 25. března 1998, sp. zn. Pl. ÚS 45/97 a např. rozsudek ESLP ze dne 4. března 2003, Jantner proti Slovensku, 39050/97 (na něž VS v Praze taktéž odkazuje) nebo usnesení ÚS ze dne 26. března 2002, sp. zn. II. ÚS 39/99.

¹⁵¹ Rozsudek VS v Praze ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 4Co 159/2016.

¹⁵² Srov. náleží ÚS ze dne 1. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07.

¹⁵³ Rozsudek VS v Praze ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 4Co 159/2016.

(původně) Pozemkového fondu České republiky a Lesů České republiky s. p. byl koncentrován hospodářský zemědělský a lesní majetek, který státu přímo neslouží k plnění jeho úkolů při realizaci veřejného zájmu na různých úsecích výkonu státní moci.¹⁵⁴ „V tomto smyslu“ se podle Vrchního soudu v Praze „jedná o majetek zásadně volný z hlediska zajišťování podmínek pro plnění funkcí státu, a tedy o majetek povahově způsobilý pro zmírnění některých majetkových křivd“ (...) „oproti tomu majetek státu, s nímž hospodaří ostatní povinné osoby, je zpravidla účelově svázán s plněním těchto subjektů a zásadně slouží jako nástroj pro realizaci veřejného zájmu ze strany státu,¹⁵⁵ což je důvodem, proč zákonodárce nestanovil v případě tohoto majetku taktéž pravidlo paušálního restitučního vydávání původního církevního majetku, ale pouze toho, „jehož zvláštní význam pro oprávněnou osobu převažuje nad jeho obecným významem z hlediska realizace veřejného zájmu“.¹⁵⁶

Na základě výše uvedeného pak VS v Praze dospěl k závěru, že funkční souvislost nemovitých věcí „může vyplývat pouze z jejich skutečné užitné souvztažnosti dané faktickými možnostmi jejich hospodářského využívání, a to především s ohledem na jejich stavební či jinou hospodářskou podobu nebo jejich přírodní ráz, což pouze odvozeně může souviset s jejich vzájemnou polohou v území.“¹⁵⁷ K jednotlivým kritériím takové funkční souvislosti pak uvádí, že „z ekonomického hlediska se tato souvztažnost bude projevovat zpravidla tím, že jedna nemovitost je předpokladem fungování či řádného využívání nemovitosti jiné vzhledem k jejímu funkčnímu určení, přičemž toto využití je bez druhé nemovitosti ztížené nebo nemožné, přičemž oddělením jedné věci od druhé je jejich ekonomická a užitná hodnota podstatně snížena.“¹⁵⁸

S hlavními argumenty ve prospěch "extenzivnějšího" výkladu § 7 ZMV se Vrchní soud v Praze naopak vypořádal tak, že podle něj nemůže být funkční souvislost pozemků odvozována:

- z toho, že zde v rozhodném období existovala vlastnická jednota dotčených pozemků, neboť by se nejednalo o souvislost funkční, nýbrž souvislost právní (vlastnickou), kdy by tímto výkladem ostatně došlo k reálnému popření rozdílu mezi rozsahem pozemků vydávaných podle § 6 a § 7 ZMV.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

- Z toho, že vlastník dotčených nemovitostí používá či používal výnosy z hospodaření na těchto nemovitostech ke stejnému účelu, neboť v takovém případě by se nejednalo o funkční souvislost (hospodářského) využití těchto nemovitostí jako takových, nýbrž pouze o souvislost spotřební, týkající se způsobu využití výnosů z těchto nemovitostí.
- Z územní blízkosti či sousední polohy těchto nemovitostí, jelikož tato nezakládá sama o sobě jejich funkční souvislost, neboť i sousedící nemovitosti mohou být hospodářsky zhodnocovány rozdílně a vzájemně nezávisle.
- Z pojetí knihovního tělesa v pozemkových knihách, jež nikterak nesouvisí s konkrétním způsobem hospodaření na jednotlivých evidovaných pozemcích.
- Ze skutečnosti, že některé pozemky z původního historického církevního majetku byly z geodetického a evidenčního hlediska vedeny odlišně oproti současnému stavu katastru nemovitostí (např. jako jedna či více parcel), což je rovněž pouze otázkou evidence (způsob zajištění katastrálního pořádku), nikoli však důsledek funkční souvislosti předmětných pozemků jako vymezených částí zemského povrchu.¹⁵⁹

K velmi podobným (ne-li totožným) závěrům ohledně výkladu funkční souvislosti dospěl také VS v Olomouci. Podle něj funkční souvislost „představuje takový vztah dvou věcí, kdy jedna věc v podstatě umožňuje druhé plnit její funkci. Ve vztahu funkční souvislosti je ekonomická a užitná hodnota jedné věci oddělením od druhé věci podstatně snížena. Může se jednat jak o vztah oboustranné závislosti, kdy ani jedna z věcí nemůže samostatně řádně plnit svou funkci, tak o vztah jednostranné závislosti, kdy jedna věc může plnit svou funkci samostatně, zatímco druhá nikoliv.“¹⁶⁰ K argumentaci oprávněné osoby, že funkční souvislost předmětných pozemků je dána již tím, že tyto pozemky slouží k zajištění fary a faráře (případně i kostela) pak zcela logicky dodává, že „ekonomická souvislost tohoto majetku – pozemků - s farou, případně kostelem, však sama o sobě nezakládá jejich funkční souvislost, když duchovní funkce kostela a fary je odlišná od ekonomické funkce polí a lesů“.^{161, 162}

3.5 Funkční souvislost jako podmínka pozitivní

Vzhledem k tomu, že (jak správně uvádí VS v Praze) žádné ústavou zaručené právo na restituci majetku neexistuje, je věcí zákonodárce, zda a v jakém rozsahu k restituci

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Rozsudek VS v Olomouci ze dne 23. března 2017, sp. zn. 5 Co 29/2016.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² V ostatních bodech je argumentace obou soudů v zásadě totožná.

přistoupí.¹⁶³ Jak vyplývá z výše uvedeného¹⁶⁴ a gramatického výkladu¹⁶⁵ předmětného ustanovení, úmysl zákonodárce nepochybně směřoval ke stanovení podmínek v § 7 odst. 1 jako podmínek pozitivních (ve smyslu podmínky prokázání souvztažnosti s jinými nemovitými věcmi, jež oprávněná osoba vlastní), jejichž účelem je omezení nároku oprávněných osob. Pokud KS v Ústí nad Labem uvádí, že v případě výkladu funkční souvislosti jako podmínky pozitivní by byl smysl ZMV v rámci pozemkových restitucí zmařen, jelikož funkční souvislost by bylo možné prokázat pouze v případě nějakého technického celku, jedná se podle mého názoru o zcela chybnou úvahu, když z teleologického výkladu předmětného ustanovení vyplývá, že přesně takový závěr (tedy zásadní omezení restituace v případě dalších povinných osob) je skutečným smyslem restriktivní podmínky uvedené v § 7 odst. 1 písm. a) ZMV.

Ani závěry KS v Ostravě a Ústí nad Labem o funkční souvislosti jako podmínce negativní však podle mého názoru zcela mylné nejsou. Pokud budu vycházet z důvodové zprávy, dle které je cílem zakotvení kritéria funkční souvislosti do ZMV zachování (respektive obnova historických) funkčních celků, je formulace § 7 odst. 1 písm. a) poměrně nešťastná. V řadě případů totiž nastala situace, kdy historickou funkční souvislost konkrétních pozemků již obnovit nelze.¹⁶⁶ Z gramatického výkladu použité formulace „*funkčně souvisela nebo souvisí s nemovitou věcí, kterou oprávněná osoba vlastní, nebo která se vydává podle tohoto zákona*“ jednoznačně vyplývá, že ke splnění kritéria funkční souvislosti postačí vždy i funkční souvislost historická, tedy že dotčené pozemky v minulosti funkčně souvisely.¹⁶⁷ Takovýto výklad však podle mého názoru neobstojí, když předmětné ustanovení je potřeba vykládat v souladu s úmyslem zákonodárce vyjádřeným v důvodové zprávě, která označuje jako jeho cíl zachování stávajících a obnovení historických (přerušených) funkčních celků. Prokázání historické funkční souvislosti tedy podle mého názoru bude dostačujícím v těch případech, kdy ji vydáním předmětných pozemků bude možné obnovit. Pokud však konkrétní pozemky

¹⁶³ Shodně též nález ÚS ze dne 25. března 1998, sp. zn. Pl. ÚS 45/97.

¹⁶⁴ Důvodová zpráva k ZMV, systematické zařazení ustanovení do ZMV, argumentace VS.

¹⁶⁵ A contrario k § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, kde zákonodárce mluví o souvislosti se stavbami ve vlastnictví státu a třetích osob; kdyby chtěl zákonodárce v případě § 7 odst. 1 písm. a) ZMV použít jako podmínku negativní, jistě by použil stejné formulace jako v § 8 ZMV.

¹⁶⁶ Tak např. KPÚ pro Olomoucký kraj rozhodoval o vydání pozemku KN p. č. 2715/4 v k. ú. Mohelnice, který byl původně ornou půdou a za určitých okolností by mohlo být možné historickou funkční souvislost s jinými pozemky oprávněné osoby za určitých okolností dovodit, nyní však podle mého názoru území, na němž se nachází, zcela změnilo svůj charakter a tento pozemek je nedílnou součástí lesoparku a rekreační oblasti na okraji města.

¹⁶⁷ K výkladu historické funkční souvislosti srov. rozsudek NS ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. 28 Cdo 945/2016, dle kterého postačí prokázání historické funkční souvislosti i v období časově předcházejícímu rozhodnému období.

funkčně souvisí pouze s pozemky necírkevními, historická funkční souvislost byla přerušena a již není reálně možné ji obnovit (jako tomu je např. ve výše uváděných případech), k naplnění podmínky funkční souvislosti podle mého názoru nedojde.

Jistě však lze dát za pravdu také argumentům některých KS, že i povinné osoby podle § 4 písm. c) a d) v některých případech hospodaří s v zásadě „obyčejným“ majetkem hospodářské (zemědělské) povahy, k jehož nevydání zdánlivě není z hlediska veřejného zájmu relevantní důvod. Pokud je zde ale zřejmý záměr zákonodárce omezit nárok oprávněných osob jen na majetek, který je soustředěn ve správě primárních povinných osob, přičemž zbylý majetek zákonodárce považuje za pro stát specifický a jeho využití pro účel naturální restituce zamýšlí pouze ve velmi omezených případech (dle důvodové zprávy za účelem doplnění finančních náhrad), je podle mého názoru (i vzhledem k celkové koncepci ZMV) správné rozhodnutí zákonodárce vyjádřené v § 7 ZMV respektovat.

Nejasný výklad rozsahu nároku oprávněných osob na vydání zemědělských nemovitostí od povinných osob dle § 4 písm. c) a d) následně částečně vyřešila sjednocující judikatura NS, který v zásadě převzal výše citované právní názory VS v Praze a Olomouci. NS tak stejně jako VS v Praze odmítl argumentaci oprávněných osob (a některých nižších soudů), že k naplnění podmínky funkční souvislosti postačí pouhé prokázání souvislosti vlastnické, spotřební či prostorové.¹⁶⁸ Podle NS „*povinné osoby uvedené v § 4 písm. c) a d) tak nevydávají veškerý majetek, ale pouze ten majetek pro „nehospodářské účely“, kdy by hrozilo, že v důsledku nevydání určité požadované nemovité věci by nemohla jiná věc či jiné věci náležející či vydávané církevnímu subjektu řádně fungovat podle svého funkčního určení.*“¹⁶⁹ K tomuto pak NS dodává, že k jinému výkladu předmětného ustanovení nelze dojít ani při uplatnění výše zmiňované zásady *ex favore restitutionis*, „*neboť by to bylo proti smyslu a účelu zákona č. 428/2012 Sb.,*“ když „*snaha o volbu interpretace vstřícné vůči oprávněným osobám totiž nemůže vést k tomu, aby soudy překračovaly zákonný režim majetkového vyrovnání s církvemi*“¹⁷⁰ a „*soudy nemohou politickou reprezentací zvolené pojetí nápravy majetkových křivd uzpůsobovat vlastním představám o žádoucí míře kompenzace újmy, již církve a náboženské společnosti v minulosti utrpěly.*“¹⁷¹

Na základě výše uvedeného je možné konstatovat, že § 7 ZMV je velmi důležitým ustanovením, které značně redukuje restituční nárok oprávněných osob ohledně minoritní, ale rozhodně ne zcela zanedbatelné části historického církevního majetku, k čemuž byl

¹⁶⁸ Např. rozsudek NS ze dne 19. října 2017, sp. zn. 28 Cdo 417/2017.

¹⁶⁹ Rozsudek NS ze dne 25. července 2017, sp. zn. 28 Cdo 2546/2017.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

zákonodárcem použit neurčitý právní pojem funkční souvislost, jehož aplikace v praxi činí potíže. I na základě judikatury NS pak lze uzavřít, že judikatura VS a později i NS podle mého názoru správně odmítla velmi extenzivní výklad pojmu funkční souvislost zastávaný některými KS a KPÚ, přičemž se domnívám, že by tento výklad § 7 ZMV měl v budoucnu obstát i u Ústavního soudu.

4 Stavba jako výluka z vydávání majetku oprávněným osobám

4.1 Pojem stavba v restitučních předpisech

ZMV stanovuje několik výluk, tedy důvodů, proč žádané věci, u nichž jsou podmínky pro jejich vydání jinak splněny, není možné vydat. V případě zemědělských nemovitostí je asi nejčastější z nich výluka stanovená v § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, která stanovuje, že věc nelze vydat v případě, že *„se jedná o zastavěný pozemek; za zastavěný pozemek se považuje část pozemku, která byla poté, kdy se stala předmětem majetkové křivdy v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5, zastavěna stavbou nebo částí stavby schopnou samostatného užívání (dále jen „stavba“), byla-li stavba zřízena v souladu se stavebním zákonem a je užívána, a dále část pozemku s takovou stavbou bezprostředně související a nezbytně nutná k užívání stavby; za zastavěný pozemek se rovněž považuje část pozemku zastavěná stavbou, která je ve vlastnictví jiné osoby než je stát nebo oprávněná osoba, a dále část pozemku s takovou stavbou bezprostředně související a nezbytně nutná k užívání stavby.“*

K výkladu tohoto ustanovení je mutatis mutandis použitelná dosavadní rozsáhlá judikatura k § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě, který vychází ze stejných zásad. Restituce církevního majetku však obsahuje řadu specifík, které spolu se skutečností, že ani dosavadní judikatura neřeší spoustu otázek zcela jasně, vytváří řadu sporů. Co se týče samotného pojmu stavba, je tento pojem v restitučních předpisech chápán ve smyslu soukromoprávním, tedy jako stavba způsobilá být samostatnou nemovitou věcí (spojenou se zemí pevným základem).¹⁷² Toto rozlišení vyplývá ze skutečnosti, že *„v oblasti občanskoprávních vztahů nelze pojem „stavba“ vykládat podle stavebních předpisů, které jej chápou dynamicky, tedy jako činnost, popřípadě soubor činností, směřujících k uskutečnění díla (někdy ovšem i jako toto dílo samotné). Naopak pro účely občanského práva je pojem stavba nutno vykládat staticky jako věc v právním smyslu, tedy jako výsledek určité stavební činnosti, který je způsobilý být předmětem občanskoprávních vztahů“*.¹⁷³ Ačkoliv přijetím NOZ a obnovením zásady superficies solo cedit ve většině případů odpadla nutnost rozlišovat ty stavby, které jsou samostatnými věcmi a ty, které jsou pouhou součástí pozemku, pro účely § 8 odst. 1 písm. a) ZMV se i nadále vychází z dosavadní judikatury a v tomto rozlišování pokračuje.

Pojem stavba v občanskoprávním smyslu bývá vymežován prostřednictvím několika znaků. Podle Melzera by se mělo jednat o výsledek stavební činnosti člověka, který by měl

¹⁷² Srov. náleží ÚS ze dne 3. srpna 1999, sp. zn. IV. ÚS 189/99.

¹⁷³ Rozsudek NS ze dne 29. ledna 1997, sp. zn. 3 Cdon 265/96.

mít materiální podstatu (mělo by jít o samostatnou masu materiálu odlišného od okolního pozemku), stavba by měla být vymežitelná vůči okolnímu pozemku, měla by mít samostatnou hospodářskou funkci (odlišný hospodářský význam od pozemku) a vyznačovat se kompaktností materiálu, přičemž jednotlivé znaky mohou být naplněny více či méně (respektive nedostatečné naplnění jednoho znaku může být nahrazeno větším naplněním jiného znaku). Za povinné znaky Melzer považuje pouze to, že stavba musí být výsledkem lidské činnosti a být vymežitelná vůči okolnímu pozemku.¹⁷⁴ Judikatura NS k výše uvedenému přidává další hlediska, když se zabývá tím, zda je možné jasně vymežit, kde končí pozemek a kde začíná stavba¹⁷⁵ či „*zda podle zvyklostí v právním styku je účelné, aby stavba jako samostatná věc byla předmětem právních vztahů.*“¹⁷⁶

4.2 Vydávání pozemků s lyžařskými vleky a sjezdovkami

Ačkoliv obecně bude platit výše uvedené tvrzení o aplikovatelnosti judikatury k § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě i na § 8 odst. 1 písm. a) ZMV, vzniká otázka, zda tomu tak bude absolutně. Z dikce § 8 odst. 1 písm. a) ZMV je totiž na první pohled patrné, že se od pojetí výluky zastavěnosti v zákoně o půdě částečně odchyluje,¹⁷⁷ zejména když § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě (na rozdíl od ZMV) nepovažuje za výjimku z vydávání ty stavby, které nebrání „*zemědělskému nebo lesnímu využití pozemku*“, a dále také stavby, které jsou stavbami movitými, dočasnými, jednoduchými, drobnými či podzemními. Je tedy možné ptát se, zda tyto stavby lze i pro účely ZMV považovat za překážku vydávání zemědělských nemovitostí, či nikoliv.

V rozhodovací praxi soudů se v této souvislosti objevují rozdílné názory. KS v Ústí nad Labem dospěl k závěru, že „*pro naplnění výjimky z důvodu zastavěnosti pozemku ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) ZMV není významné, že v daném případě jde pouze o dočasnou stavbu*“,¹⁷⁸ k čemuž dále uvádí, že „*obecné restituční předpisy*“ (...) „*zpravidla stanovili, že stavby dočasné nebrání vydání pozemku*“,¹⁷⁹ „*v církevních restitucích je však třeba vycházet ze ZMV, který je zjevně přísnější ve vztahu k oprávněným osobám, neboť vydat nelze ani pozemky zastavěné dočasnou stavbou, významná jsou jen kritéria stanovená v zákoně.*“¹⁸⁰

¹⁷⁴ MELZER, TÉGL, In MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. (ed). *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419 – 654 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2014, s. 259 – 274 (§ 498 NOZ).

¹⁷⁵ Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1221/2002.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Srov. KŘÍŽ, Jakub. In KŘÍŽ, VALEŠ: *Zákon o majetkovém...*, s. 196 – 204 (§ 8 ZMV).

¹⁷⁸ Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 30. ledna 2017, sp. zn. 34C 1/2016.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

Oproti tomu VS v Praze takovou změnu v koncepci této výluky nedovodil, když např. při posuzování účelových komunikací jako možné výluky i nadále vychází z dosavadní judikatury, podle které stavby, které nebrání zemědělskému nebo lesnímu využití pozemku, nejsou ani překážkou vydání dotčených pozemků.¹⁸¹

Typickým příkladem, kdy se otázka těchto „výjimek z výluky“ projevuje, je problematika vydávání vleků a souvisejících sjezdových tras. Lze říci, že (jak pro účely restitučních předpisů dovodil NS) „není sporu o tom, že lyžařský vlek, spojený se zemí pevným základem (§ 118 odst. 2 o. z.), může být samostatnou nemovitostí“,¹⁸² což NS dovozuje např. ze skutkových zjištění „o pevně zapuštěných betonových patkách vleku a o jednotlivých sloupech (podpěrách)“.¹⁸³ Funkční souvislost (a pro účely ZMV je možné dodat i nezbytnou nutnost k užívání) se stavbou vleku jednoznačně dovozuje i pro pozemky tvořící přílehlou sjezdovou trať, když „vlek nemůže být provozován jak bez pozemku, na kterém lyžaři při provozu vleku jezdí, tak i bez sjezdové trasy, bez níž by ztratil provoz vleku smysl.“¹⁸⁴ Na základě výše uvedeného je zřejmé, že stavba vleku je (spolu s navazujícími pozemky) zpravidla způsobilá být překážkou vydání podle restitučních předpisů. Vzhledem k tomu, že lyžařské vleky a související sjezdové trasy jsou často vybudovány pouze jako „dočasné stavby“ (přínejmenším ve smyslu veřejnoprávním),¹⁸⁵ bývá z této skutečnosti někdy dovozováno, že překážkou vydání nejsou. Jinými slovy řečeno objevují se názory, že stavby dočasné (a v jiných případech i další výše uváděné typy staveb) analogicky k zákonu o půdě nelze považovat za překážku vydání předmětných zemědělských nemovitostí.¹⁸⁶

K řešení tohoto problému je třeba přistupovat s ohledem na výkladová pravidla Ústavního soudu k výlukám v restitučních předpisech. Podle Ústavního soudu „*důvodem těchto výluk je působení konkrétního veřejného zájmu nebo práv třetích subjektů (zastavenost pozemku stavbou, zřízení tělovýchovného nebo sportovního zařízení, zřízení hřbitova atd.), které v daném případě převažují nad účelem restituce a samotným restitučním nárokem na vydání původních pozemků a které by s ohledem na povahu zatížení pozemku vylučovaly nebo omezovaly využití pozemku v jiném soukromém vlastnictví,*“¹⁸⁷ přičemž výklad výluk musí respektovat „*proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku (tj. nároku na vydání*

¹⁸¹ Srov. rozsudek VS v Praze ze dne 8. září 2016, sp. zn. 4Co 193/2015.

¹⁸² Rozsudek NS ze dne 25. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 35/2008 (obdobně též usnesení NS ze dne 20. října 2009, sp. zn. 28 Cdo 3608/2007).

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tato skutečnost bývá dovozována zejména z dočasného odnětí předmětných pozemků z plnění funkce lesa.

¹⁸⁶ Srov. rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj ze dne 29. května 2016, č. j. SPU 273393/2016/UH.

¹⁸⁷ Nález ÚS ze dne 14. července 2004, sp. zn. IV. ÚS 176/03.

*původního pozemku) a tedy i účelem restituace samotné a konkrétním veřejným zájmem (zastavěnost pozemků), který brání vydání předmětných pozemků.*¹⁸⁸

Domnívám se, že na základě výše uvedených výkladových pravidel je zjevné, že i přes znění § 8 odst. 1 písm. a) ne každá stavba (v soukromoprávním smyslu) může být (za splnění dalších zákonem stanovených podmínek) považována za překážku vydávání. Pokud by tomu tak bylo, docházelo by do značné míry k absurdním závěrům, když by např. vydání rozsáhlých lesních komplexů bránilo např. i různé zidky, přístřešky, boudy a další obdobné stavby obvykle se na zemědělských nemovitostech vyskytující. Metodou teleologické redukce je tedy možné (obdobně jako zákonodárce výslovně učinil v § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě) vyčlenit z pojmu stavba stavby jednoduché, drobné a pravděpodobně i movité, když na nevydání pozemků zastavěných takovými stavbami nelze dovést v poměru k účelu restituace v zásadě žádný veřejný zájem. Jinak tomu podle mého názoru bude v případě sjezdovek a lyžařských vleků, v jejichž případě je dán nezpochybnitelný veřejný zájem na ochraně jejich provozovatelů, respektive vlastníků (a nájemců) těchto staveb a souvisejících pozemků, byť by bylo možné konkrétní stavby označit za stavby dočasné. Pozemky zastavěné takovými stavbami tak podle mého názoru není možné bez dalšího zdůvodnění vydávat (jako to učinil např. KPÚ pro Moravskoslezský kraj ve výše citovaném rozhodnutí).

Pokud tak ve výše citovaném rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj dospěl pouze na základě skutečnosti, že nájem předmětných pozemků byl uzavřen na dobu určitou a tyto pozemky byly jen dočasně odňaty z plnění funkce lesa k závěru, že tyto pozemky jsou zastavěny stavbou dočasnou, v důsledku čehož jsou způsobilé k vydání,¹⁸⁹ jedná se podle mého názoru o závěr nesprávný. Je možné také pochybovat, zda pouze na základě těchto kritérií lze dospět k závěru o samotné dočasnosti stavby v soukromoprávním smyslu (být názory na institut dočasné stavby se různí).¹⁹⁰ Sporů o vydávání pozemků pod „sjezdovkami“ je však v rámci církevních restitucí velké množství a bude do budoucna zajímavé sledovat, jak se k této problematice dále postaví soudy.

4.3 Problematika vodních děl

Dalším poměrně častým problémem je při restituci zemědělských nemovitostí problematika vydávání vodních děl. Jak bylo uvedeno výše, aby určitou stavbu bylo možné považovat za překážku vydání, musí se jednat o takovou stavbu, která je způsobilá být

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj ze dne 29. května 2016, č. j. SPU 273393/2016/UH.

¹⁹⁰ Srov. BEZOUŠKA, Petr. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář - sporné výkladové otázky* [online]. In ASPI. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, [cit. 10. listopadu 2017] (§ 506 NOZ).

samostatnou nemovitou věcí. Nabízí se otázka, zda je možné mezi takové stavby řadit i jednotlivá vodní díla.¹⁹¹

Právním postavením vodních děl se vyšší soudy zabývaly v minulosti již několikrát, přičemž se objevují částečně rozporné závěry. Ve stanovisku k restitučním předpisům (zmírnění křivd) č. 16/1996 Sb. soudních rozhodnutí NS uváděl, že *„je-li na pozemku zřízena vodní nádrž, je třeba posoudit, zda brání využití pozemku pro zemědělské účely“*.^{192, 193} V jiných rozhodnutích však již vychází ze skutečnosti, že *„jestliže stavbu rybníka ve smyslu předpisů veřejného práva nelze oddělit od pozemku, který tvoří jeho dno a břehy, nemůže být rybník (tak, jak je chápán vodním právem) samostatnou věcí z hlediska práva soukromého, se kterou by mohlo být samostatně - odděleně od pozemků tvořících rybníční těleso - nakládáno. Rybník v tomto pojetí tedy není samostatným objektem občanskoprávních vztahů a tudíž nemůže být stavbou ve smyslu občanského práva“*.¹⁹⁴ Ke stejnému závěru dospívá i komentářová literatura, podle které je vodní dílo stavbou pouze tehdy, pokud splňuje výše uvedená kritéria stavby, bez ohledu na to, že veřejnoprávní předpisy pracují s pojmem „vlastník vodního díla“ nebo „vlastník rybníka“.¹⁹⁵

Lze tedy konstatovat, že vodní díla v naprosté většině případů nejsou způsobilé být samostatnými nemovitými věcmi. Výjimkou jsou zejména hráze, u kterých takovýto charakter bývá za určitých okolností připouštěn. NS stanovil poměrně jasná kritéria, podle kterých je charakter hráze jako nemovité věci posuzován, když uvádí, že *„v případě hráze rybníka je významný způsob jejího stavebního provedení, t. j. zda jde převážně o hráz vzniklou navršením zeminy, která plynule přechází v pozemek pod ní ležící, nebo zda převažují stavební materiály (beton apod.), které tvoří samostatnou stavbu na pozemku. Nelze tedy učinit obecný závěr o tom, zda hráz rybníka je samostatnou věcí v právním smyslu anebo zda jde o součást pozemku, na kterém stojí, bez posouzení konkrétní situace. Přitom bude třeba vyjít kromě stavebního provedení hráze též z toho, zda lze určit, kde končí pozemek a začíná samotná hráz, tedy zda lze vymežit a oddělit vlastnictví vlastníka pozemku a vlastníka*

¹⁹¹ Problematičnost lze vypořádat i z rozhodovací praxe Státního pozemkového úřadu, u něhož je možné v názoru na problematiku vydávání vodních děl pozorovat velkou nejednotnost, když v některých případech vodní díla (např. rybníky) za stavbu (a tím pádem i vyluku z vydávání) považuje (např. výše uvedeným rozsudkem KS v Ostravě zrušené rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj ze dne 29. října 2015, č. j. SPU 549207/2015 ŠK), v jiných nikoliv a předmětné pozemky vydává (např. rozhodnutí KPÚ pro Olomoucký kraj ze dne 21. prosince 2015, sp. zn. 317917/2013/521321/R2841/RR13386 atd.).

¹⁹² Stanovisko kolegia NS ze dne 19. prosince 1995, sp. zn. Cpjn 36/95.

¹⁹³ § 11 odst. 1 písm. c) zákona o půdě (na rozdíl od ZMV) považuje za překážku vydání pouze takovou stavbu, která brání zemědělskému nebo lesnímu využití pozemku.

¹⁹⁴ Rozsudek NS ze dne 28. května 1998, sp. zn. 2 Cdon 1192/97.

¹⁹⁵ Srov. MELZER, TÉGL, In MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník...*, s. 259 – 274.

hráze“.¹⁹⁶ Tato kritéria budou obdobně platit i v případě vypustních zařízení rybníka. Podle NS „vypustné zařízení rybníka - uvažováno z občanskoprávního hlediska - může, stejně jako hráz rybníka, splňovat podmínky jak samostatné věci v právním smyslu, může ovšem také - coby výsledek stavební činnosti - být pouze součástí zatopeného (rybníčního) pozemku, případně může být i součástí hráze rybníka, pokud ta ve smyslu občanského zákoníku v konkrétním případě naplňuje podmínky samostatné věci[není součástí zatopeného (rybníčního) pozemku], in eventum může splňovat i podmínky příslušenství věci hlavní ve smyslu § 121 odst. 1 občanského zákoníku.“¹⁹⁷

Domnívám se, že výše uvedená kritéria jsou obecně použitelná i pro účely § 8 odst. 1 písm. a) ZMV a rozhodující bude pro posouzení vodního díla jako překážky vydání oprávněné osobě jeho stavebně-technické provedení. Obecně tak lze říci, že překážkou vydání jsou vodní díla významnějšího charakteru (typicky přehrad), s vybudovanými betonovými hrázemi (stavbami v soukromoprávním smyslu), a s nimi bezprostředně související zatopené pozemky, které tvoří nedělitelný funkční celek s těmi částmi vodního díla, které lze považovat za stavbu.¹⁹⁸ Menší vodní díla (typicky retenční nádrže, rybníky se sypanými hrázemi apod.), byť vybudovaná po přechodu historických církevních pozemků na stát, naopak obvykle takovou překážkou nebudou. Nepochybně správný je však i závěr KS v Ostravě, podle kterého by vyluka podle § 8 odst. 1 písm. a) ZMV byla dána v případě pozemků, na kterých se nachází vodní dílo, které sice není samostatnou věcí, ale toto vodní dílo by bylo jako „určité technické či technologické zařízení nezbytné k provozu stavby na pozemku jiném, na němž se nachází např. průmyslový nebo energetický provoz“.¹⁹⁹

Je tedy možné konstatovat, že i přesto, že ZMV obsahuje oproti zákonu o půdě přísnější úpravu ohledně vydávání vodních děl (i stavba umožňující zemědělské či lesní využívání pozemku je překážkou vydání), mohou být přinejmenším rybníky a další menší vodní díla, stejně jako v případě obecných restitucí,²⁰⁰ v řadě případů vydávány oprávněným osobám (a to i v případě, že byly vybudovány až po přechodu předmětných pozemků na stát). Tento závěr je podle mého názoru správný i z pohledu smyslu a účelu zákona, když veřejný zájem na nevydání bude dán zejména u výše zmiňovaných „velkých“ vodních děl (přehrad apod.) Význam může mít i kritérium funkční souvislosti stanovené v § 7 ZMV, když zejména ta vodní díla, při jejichž vydávání se tato funkční souvislost prokazovat nemusí (jsou ve

¹⁹⁶ Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1221/2002.

¹⁹⁷ Rozsudek NS ze dne 30. července 2010, sp. zn. 30 Cdo 757/2009.

¹⁹⁸ Srov. rozsudek NS ze dne 4. září 2013, sp. zn. 28 Cdo 1668/2013 týkající se restitučního nároku na pozemcích tvořících přehradu Orlík.

¹⁹⁹ Rozsudek KS v Ostravě ze dne 6. dubna 2016, sp. zn. 23C 56/2015.

²⁰⁰ Srov. např. rozsudek NS ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. 28 Cdo 3817/2011.

správě Státního pozemkového úřadu nebo Lesů ČR), budou moci oprávněné osoby hospodářsky využívat v zemědělství (chov ryb, závlahy) či lesním hospodářství (retenční funkce), v důsledku čehož bude jejich vydávání napomáhat obnovení hospodářské základny církví. Naopak v případě těch vodních děl, která jsou ve správě ostatních povinných osob (a které by obvykle neměly mít výhradně zemědělský charakter), bude třeba zkoumat podmínku funkční souvislosti, čímž se výrazně omezí nárok oprávněných osob na ta vodní díla, která obvykle nebudou mít výhradně zemědělský charakter.

4.4 Problematika účelových komunikací (zejména lesních cest)

Spornou otázkou je v rámci církevních restitucí také otázka účelových komunikací. Tento problém je spojen zejména s charakterem historického majetku církevních institucí, které často vlastnily rozsáhlé a souvislé lesní pozemky, které jim jsou nyní vydávány. Mezitím však byla na těchto pozemcích v řadě případů vybudována síť lesních cest, jejichž výstavba si mnohdy vyžádala nemalé finanční prostředky,²⁰¹ a s jejich vydáním povinné osoby v některých případech nesouhlasí.

I v případě posuzování nároku na vydání účelových komunikací je nepochybně nutné vycházet z toho, že překážkou vydání jsou pouze ty stavby, které jsou způsobilé být samostatnou věcí. Není sporu o tom, že za stavbu v občanskoprávním smyslu se považují stavby silnic a dálnic. Stejně tak za ni dnes již konstantní judikatura NS obvykle považuje i stavby místních komunikací,²⁰² byť NS původně zastával názor opačný (když místní i účelové komunikace považoval za pouhé ztvárnění či zpracování povrchu pozemku).²⁰³ Domnívám se, že (v návaznosti na citovanou judikaturu) nejpозději od účinnosti zákona č. 268/2015 Sb., který stanovil, že „stavba dálnice, silnice a místní komunikace není součástí pozemku“²⁰⁴ lze dovodit, že i místní komunikace jsou samostatnými věcmi odlišnými od pozemku vždy.²⁰⁵ Stavby dálnic, silnic a místních komunikací tak budou překážkou vydání podle § 8 odst. 1 písm. a) v zásadě vždy, přičemž řešení ohledně účelových komunikací z výše uvedeného nevyplývá.

²⁰¹ K nákladům na výstavbu lesních cest srov. BYSTRICKÝ, Roman, SIROTA, Ivo. Lesní dopravní síť v ČR stav a budoucnost. *Lesnická práce*, 2013, roč. 92, č. 1, s. 17 – 19.

²⁰² Srov. rozsudek NS ze dne 11. října 2006, sp. zn. 31 Cdo 691/2005 a pro účely restitučních předpisů též např. rozsudek NS ze dne 14. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo 898/2012.

²⁰³ Srov. rozsudek NS ze dne 31. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 52/2002.

²⁰⁴ § 9 zákona č. 13/1997 Sb., ve znění zákona č. 268/2015 a pozdějších předpisů a § 498 odst. 1 NOZ.

²⁰⁵ Shodně též BEZOUŠKA, Petr. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář - sporné výkladové otázky* [online]. In ASPI. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, [cit. 10. listopadu 2017] (§ 498 NOZ).

Judikatura NS zabývající se charakterem účelových komunikací je poměrně nejednotná, když vlastnický senát NS (např. v rozsudku NS ze dne 17. října 2012, sp. zn. 22 Cdo 766/2012) považuje „*účelové komunikace konstantně za pouhou součást pozemku.*“²⁰⁶ Judikatura jiných senátů je poněkud odlišná (srov. např. rozsudek NS ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 2155/2012), když podle ní „*těleso účelové komunikace může být samostatnou věcí - tj. stavbou.*“²⁰⁷ Účelovou komunikaci jako stavbu v občanskoprávním smyslu tak NS dovodil např. v případě, kdy „*vzhledem ke stavebnímu provedení tělesa účelové komunikace, kdy nedošlo toliko k určitému zpevnění či ztvárnění pozemku, nýbrž k výstavbě asfaltové vozovky dobře odlišitelné od samotného pozemku, a významu vybudovaného tělesa komunikace, jímž není podpořit či vylepšit dominantní funkce pozemků vlastněných žalobci, nýbrž umožnit žalované komunikační spojení s jejím provozem.*“²⁰⁸

Ke druhé variantě se přiklání i komentářová literatura, když účelovou komunikaci za stavbu v občanskoprávním smyslu považuje zejména v případě, kdy je „*zde jasná samostatná hospodářská funkce účelové komunikace, resp. stavebnětechnické provedení komunikace je dostatečně robustní.*“²⁰⁹ Domnívám se, že byt' je při vydávání zemědělských nemovitostí třeba přihlídnout také k některým dalším kritériím (účel restituce apod.), výše prezentované závěry objevující se v odborné literatuře mohou být velmi vhodným a zároveň účelným vodítkem. Pokud se tedy budou účelové komunikace v konkrétních případech svým "stavebnětechnickým provedením" a svou hospodářskou funkcí dostatečně odlišovat od pozemku, na němž se nachází, mohou být i ony považovány za překážku vydání. Tato situace však podle mého názoru nastane pouze v minimálním množství případů a účelové komunikace tak zpravidla výlukou z vydání nebudou.²¹⁰

Za stavbu bránící vydání zemědělských pozemků považoval účelovou komunikaci (případně i parkoviště) s asfaltovým povrchem v některých svých rozhodnutích také ÚS.²¹¹ Svou argumentaci však v citovaných rozhodnutích neopírá o tvrzení, že by v konkrétním případě považoval předmětné účelové komunikace za stavby v soukromoprávním smyslu, ale podle mého názoru v rozporu s výše citovanou zásadou, dle které překážkou může být pouze stavba v soukromoprávním smyslu, svá rozhodnutí zdůvodnil pouze tím, že „stavby“ účelové komunikace a parkoviště brání zemědělskému či lesnímu využití pozemku (když podle § 11

²⁰⁶ MELZER, TÉGL, In MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník...*, s. 266 – 267 (§ 498 NOZ).

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Rozsudek NS ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 2155/2012.

²⁰⁹ Např. MELZER, TÉGL, In MELZER, TÉGL: *Občanský zákoník...*, s. 266 – 267 (§ 498 NOZ).

²¹⁰ Za překážku vydání byla považována účelová komunikace s asfaltovým povrchem např. v usnesení ÚS ze dne 27. září 2012, sp. zn. III. ÚS 1947/12.

²¹¹ Srov. tamtéž nebo usnesení ÚS ze dne 21. listopadu 2000, sp. zn. IV. ÚS 542/2000.

odst. 1 písm. c) zákona o půdě byla překážkou vydání pouze taková stavba, která brání takovému využití pozemku). Z těchto důvodů se domnívám, že z těchto rozhodnutí nelze dovozovat obecná pravidla o účelových komunikacích jako překážkách vydání (byť jsem přesvědčen, že by bylo v těchto případech vhodnější nevydání předmětných pozemků z důvodu veřejnoprávních omezení užívání těchto pozemků).²¹²

V zásadě v souladu s výše uvedenými principy většinou přistupuje k vydávání lesních cest dle ZMV i rozhodovací praxe soudů. Pravděpodobně prvním významnějším soudním sporem o vydání lesních cest byl v rámci církevních restitucí spor mezi Lesy ČR a Arcibiskupstvím olomouckým o vydání lesní cesty „Nad Březovským lesem“ na pozemku p. č. 1023/1 v k. ú. Sklené u Svitav. Jelikož všechny rozhodné instituce (správní orgán, KS i VS) podle mého názoru správně rozhodli o vydání celého pozemku včetně předmětné lesní cesty, zajímavější je pro účely této práce právní argumentace obou soudů. KS v Hradci králové - pobočka v Pardubicích dospěl v rozhodnutí č. j. 50C 31/2015-80 k závěru, že *„účelová komunikace nemůže (bezvýjimečně) být samostatnou věcí (stavbou) ve smyslu občanskoprávním, a tedy ani překážkou pro restituční vydání pozemku“*,²¹³ v důsledku čehož se vůbec nezabýval stavebnětechnickým provedením předmětné komunikace. Oproti tomu odvolací soud (VS v Praze) uvádí, že není vyloučeno, *„aby i pozemní komunikace, jež je z určitého důvodu veřejnoprávně klasifikována jako komunikace účelová (resp. není klasifikována jinak), též splnila podmínky samostatnosti stavby z pohledu soukromého práva, byť tento závěr nemůže být z povahy věci učiněn jako paušální či pravidelný, nýbrž pouze jako výjimka z pravidla, jež nicméně nemůže být zcela vyloučena“*,²¹⁴ přičemž platí, *„že se bude jednat o situaci mimořádnou, jež z povahy věci může nastat spíše výjimečně, a to např. v důsledku nesprávného zjištění skutečného stavu silničním správním úřadem při klasifikaci předmětné komunikace, popř. zohledněním jiných významných okolností tímto úřadem, neuvedením příslušné klasifikace do souladu se skutečným stavem v důsledku různých stavebních zásahů, nebo v důsledku stavebně technického předimenzování stavby oproti jejímu zamýšlenému účelu.“*²¹⁵

Tato argumentace VS v Praze je podle mého názoru ve své podstatě správná, když se shoduje s výše uvedenými závěry, přičemž paušální závěr KS jako soudu prvoinstančního ohledně charakteru účelových komunikací (byť vycházející z nejednotné judikatury NS) je podle mne nedůvodný. Ačkoliv v tomto případě nebyl rozpor v právních názorech těchto

²¹² Viz následující podkapitola.

²¹³ Rozsudek VS v Praze ze dne 8. září 2016, sp. zn. 4Co 193/2015.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

soudů rozhodující (oba nakonec dospěly ke stejnému závěru o vydání předmětného pozemku včetně části pozemku tvořící předmětnou lesní cestu), je zjevné, že v případě jiných skutkových okolností by i stavba lesní cesty (jako účelové komunikace) mohla být v případě splnění výše uvedených podmínek vzhledem ke svému charakteru (způsobu provedení) a funkci (zejména pokud by fungovala jako veřejná komunikace využívaná ke spojení různých lokalit, nikoliv jako komunikace převážně sloužící hospodářskému využívání okolních lesních porostů) překážkou k vydání (části) dotčeného pozemku.²¹⁶

4.5 Problematika areálů

Dalším velkým problémem ohledně výkladu § 8 odst. 1 písm. a) je otázka, co vše je možné subsumovat pod sousloví „*část pozemku bezprostředně související a nezbytně nutná k užívání stavby*“, přičemž se v tomto ohledu zaměřím zejména na problematiku tzv. areálů. Z právního pohledu bych mezi nejzajímavější problematiku zařadil vydávání původních zemědělských nemovitostí, které jsou dnes součástí sídlišť (typicky veřejná či parková zeleň, komunikace a parkoviště, plochy s občanskou vybaveností apod.) a plochy uvnitř zemědělských a průmyslových areálů. I v tomto případě lze přiměřeně vycházet z dosavadní judikatury k § 11 zákona o půdě.

Byť je obecně třeba k výkladu výjimek v § 8 ZMV přistupovat s ohledem na zásadu, že je „*nutno preferovat vydání původního pozemku či pozemků, pokud o to restituenti usilují a pokud to zákon nevylučuje,*“²¹⁷ ÚS připouští jejich rozšíření per analogiam.²¹⁸ Je tomu tak v těch případech, kdy by oprávněná osoba (restituent) sice mohla nabýt vlastnické právo ke svému původnímu (obvykle zemědělskému) pozemku, jelikož na předmětný pozemek nelze přímo uplatnit některou z výjimek v § 11 odst. 1 zákona o půdě (a tedy i § 8 ZMV), ale toto vlastnické právo by z důvodu užívání předmětného pozemku jako veřejného statku reálně nemohla vykonávat (případy tzv. holého vlastnictví), což podle ÚS soudu lze připodobnit k zastavěnosti pozemku.²¹⁹ Lze souhlasit s názorem ÚS i v tom, že v zásadě jedinou možností realizace případně nabytého vlastnického práva k takovým pozemkům by byla dispozice s nimi (jejich prodej). V takovém případě by však šlo o „*prodej spekulativní, uskutečňovaný s cílem konfrontovat majetkové požadavky vlastníka pozemku s institucí veřejné moci, která řádné užívání pozemku garantuje,*“ přičemž takové právní jednání restituenta by podle ÚS

²¹⁶ Obdobné východisko vyplývá také z judikatury VS v Olomouci, srov. rozsudek VS v Olomouci ze dne 12. července 2017, sp. zn. I Co 24/2017.

²¹⁷ Např. usnesení ÚS ze dne 27. září 2012, sp. zn. III. ÚS 1947/12.

²¹⁸ Nález ÚS ze dne 1. července 2014, sp. zn. I. ÚS 581/14, body 30 – 36.

²¹⁹ Tamtéž.

bylo v rozporu s dobrými mravy.²²⁰ S odkazem na citovaný náleží ÚS pak NS dospěl ke stejnému závěru i pro účely § 8 ZMV, když rozhodl o nevydání účelové komunikace z důvodu její funkce veřejného statku (a to i přes skutečnost, že § 8 ZMV, stejně jako zákon o půdě, tuto skutečnost mezi výluky neřadí).²²¹

Judikatura ÚS vztahující se k vydávání pozemků sloužících veřejnému užívání v rámci sídlišť však není jednotná.²²² V jiných obdobných případech totiž jiný senát ÚS zaujal opačný právní názor, když opět pro účely § 11 zákona o půdě dovedl, že nelze toto ustanovení „interpretovat příliš extenzivně a dovozovat, že jde-li o „ucelený“ rekreační areál, nelze jej vydat, ať je jakkoliv rozsáhlý a zahrnout sem veškeré plochy jej tvořící, včetně (mj.) volného prostřanství s okrasnou zelení, porostem borovic a dětského hřiště“²²³ a institut obecného užívání „netvoří překážku pro vydání pozemku,“ když chybí v „taxativním výčtu skutečností vyjmenovaných v ustanovení § 11“ zákona o půdě.²²⁴ Navázal tak na starší judikaturu ÚS, dle které „Soud tedy nemůže diktovat vlastníkům, jak s půdou nakládat, či podmiňovat navrácení vlastnictví určitým způsobem využití, resp. nenavracet, pokud nebudou (moci) pozemek určitým způsobem užívat.“²²⁵ Podobný názor ve starší judikatuře akcentoval také NS, podle jehož názoru zákonodárce stanovil výjimky z vydávání v § 11 odst. 1 zákona o půdě, přičemž „pozemky, které se nacházejí v areálech sídlišť nebo jiných souborů staveb, mezi takto výslovně vyjmenované důvody nevydání pozemku nezařadil.“²²⁶ Názory nižších soudů o nevydání (z důvodu zastavěnosti) pozemků, na nichž se v rámci sídliště nachází parkoviště, pak podle něj „představuje extenzivní výklad, jež v restitučních věcech nelze připustit.“²²⁷

Jak vyplývá z výše uvedeného, ale i z řady dalších rozhodnutí ÚS a NS z poslední doby,²²⁸ zřejmě nakonec v judikatuře ÚS, ale i NS převážil názor respektující nedělitelnost areálů v rámci intravilánu obcí (typicky sídlišť), opírající se o (za určitých okolností) připuštění rozšíření výluk vydávání nemovitostí o výluku spočívající v charakteru předmětného pozemku jako veřejného statku. Domnívám se, že vzhledem k praktickému vyloučení realizace vlastnického práva (užívání (požívání), držby a částečně i dispozice

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Rozsudek NS ze dne 14. listopadu 2017, sp. zn. 28 Cdo 4692/2017.

²²² Naopak lze tvrdit, že je dokonce protichůdná, shodně též náleží ÚS ze dne 11. července 2017, sp. zn. III. ÚS 1961/15, bod 28.

²²³ Usnesení ÚS ze dne 15. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 1351/10.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Náleží ÚS ze dne 28. května 2002, sp. zn. II. ÚS 747/2000.

²²⁶ Např. rozsudek NS ze dne 9. května 2007, sp. zn. 28 Cdo 821/2007.

²²⁷ Rozsudek NS ze dne 5. září 2007, sp. zn. 28 Cdo 2025/2007.

²²⁸ Lze zmínit např. Náleží ÚS ze dne 11. července 2017, sp. zn. III. ÚS 1961/15, náleží ÚS ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14, rozsudek NS ze dne 24. srpna 2015, sp. zn. 28 Cdo 3574/2014.

s takovými pozemky) potencionálními restituenty²²⁹ nelze než s tímto vývojem rozhodovací praxe vyšších soudů souhlasit, a to obzvláště ve vztahu k církevním restitucím, kdy vzhledem k charakteru ZMV odpadá silný argument restituentů ohledně nespravedlivých finančních náhrad v případě nemožnosti naturální restituce, který byl podle mého názoru důvodem řady z citovaných soudních sporů.²³⁰ V této souvislosti pak lze souhlasit také s judikaturou NS, dle které *„Sama existence sídliště, jako rozsáhlého souboru budov a pozemků, které spolu tvoří jeden funkční celek, sice bez dalšího nevyklučuje vydání některých (např. okrajových) pozemků, ale vyžaduje mimořádně pečlivé zvážení konkrétních místních podmínek, potažmo toho, zda lze některý pozemek nebo jeho část oddělit bez toho, že by byla dotčena funkční propojenost jednotlivých staveb či ostatních pozemků a dále bez toho, že by došlo k porušení některé z funkcí, které sídliště jako areál plní (bydlení, komunikace, odpočinek-relaxace atp.).“*²³¹

²²⁹ Shodně též nález ÚS ze dne 1. července 2014, sp. zn. I. ÚS 581/14.

²³⁰ K problematice náhrad podle zákona o půdě srov. např. nález ÚS ze dne 18. července 2017, sp. zn. II. ÚS 4139/16.

²³¹ Usnesení NS ze dne 6. října 2016, sp. zn. 28 Cdo 1547/2016.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo poukázat na některé významné problémy a výkladové rozpory vznikající v souvislosti s naturální restitucí církevního (zemědělského) majetku a jednotlivé právní názory komparovat a posoudit. Zvláštní důraz byl kladen zejména na výklad pojmu „funkční souvislost“ (který je v rámci restitučních předpisů v tomto významu použit poprvé) a výklad pojmu „stavba“ (v tomto případě bylo možné vycházet z judikatury k jiným restitučním předpisům, byť bylo třeba se zabývat i změnami v koncepci tohoto výlukového důvodu). Za tímto účelem jsem analyzoval velké množství soudních a správních rozhodnutí, na jejichž základě byly blíže určeny konkrétní v praxi se objevující problémy.

Co se týče pojmu „funkční souvislost“, potvrdila se hypotéza, dle které bude výklad tohoto pojmu velmi problematický. Jak je uvedeno v příslušné kapitole, po takřka celou dobu restitučního procesu chyběla relevantní judikatura, která by výklad tohoto pojmu sjednotila. I v důsledku této skutečnosti se objevila řada názorů, které k pojmu funkční souvislost přistupovaly různě, přičemž rozdíly lze najít i v praxi samotného SPÚ. Vzhledem k chybějící judikatuře vyšších soudů bylo při zpracování této kapitoly nutné vyjít z rozhodnutí nižších KS a VS (kromě dalších zdrojů), z níž je zjevné, že zatímco KS se ve většině případů přikláněly k širšímu, pro oprávněné osoby příznivějšímu výkladu, VS v Olomouci i Praze tento přístup odmítly, když se držely restriktivního výkladu pojmu funkční souvislost vycházejícího mimo jiné z judikatury vztahující se k jiným právním předpisům. K tomuto názoru se v nedávné době nakonec přihlásil také NS, dá se však předpokládat, že se soudními spory ohledně tohoto problému bude v nejbližší době zabývat také Ústavní soud.

Poněkud odlišnou situaci lze pozorovat v případě rozhodovací praxe ohledně výkladu (výlukového) pojmu „stavba“. Stavba jako výluka z vydávání věcí má v rámci restitučních předpisů větší tradici, když se v určitých podobách objevovala i v ostatních předpisech tzv. obecných restitucí. Z tohoto důvodu tak existuje velmi bohatá judikatura vztahující se k výkladu tohoto pojmu, která však je v řadě případů značně rozkolísaná a nejednotná. Z výše uvedeného (především výkladu týkajícího se problematiky sídlišť a účelových cest) lze vyzorovat, že především v poslední době dochází k určitému sjednocování této judikatury, což se promítá (případ lesních cest) či promítne (běžící spory o bývalé církevní pozemky nacházející se na veřejných prostranstvích obcí) do rozhodovací praxe soudů v rámci sporů dle ZMV. Poměrně očekávatelně se pak problematicky jeví problematika související s částečnou změnou koncepce výlukového důvodu „stavby“ (dočasné stavby, stavby nebránící

zemědělskému využití pozemků...), kde právní názory relevantních institucí opět nejsou zcela jednotné.

Lze na tomto místě zmínit také problematiku historických nároků některých církevních institucí, kterými se zabývala obzvláště kapitola druhá. Z tam zmiňovaných sporů je zřejmé, že hlavně náležité zjištění skutkového stavu je v těchto sporech (vzhledem ke značnému časovému odstupu) velmi náročné. Jedná se zejména o spory o aplikaci (respektive dokončení konfiskace) podle tzv. dekretů presidenta republiky, které v některých případech brání vydání předmětných nemovitých věcí oprávněným osobám. Z analýzy těchto rozhodnutí je však zjevné, že spornou se v těchto řízeních jeví v první řadě otázka skutkového posouzení, byť i zde se v důsledku změny koncepce výluk z vydávání objevují sporné právní otázky.

Bibliografie

A. Monografie

1. BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha: Linde Praha, a. s., 2006. 199 s.
2. BIRNSTEIN, Uwe. *Kronika křesťanství*. Praha: Fortuna Print, 1998, 462 s.
3. BRYCHTA, Antonín. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové: vlastním nákladem, 1910. 637 s.
4. ČERVINKA, Eugen. *Jak byla provedena pozemková reforma na velkostatech římsko-katolické církve*. V Praze: Volná myšlenka československá, 1933. 59 s.
5. DROBNÍK, Jaroslav. *Základy pozemkového práva*. 3. vydání. Beroun: Eva Rozkotová, 2010. 199 s.
6. FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. Třetí, doplněné a rozšířené vydání. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 398 s.
7. HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo – obecná část*. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 792 s.
8. HOBZA, Antonín; TUREČEK, Josef. *Úvod do církevního práva*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Všehrad, 1936. 480 s.
9. HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004. Právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013. 311 s.
10. HORÁK, Ondřej. *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*. Praha: Libri, 2010, 287 s.
11. HRDINA, Antonín Ignác. *Kanonické právo*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2011. 368 s.
12. JANIŠOVÁ, Milena; KAPLAN, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 - 1948*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1995. 499 s.
13. KALNÝ, Mojmír. *Církev a majetek*. Praha: Občanský institut, 1993, 43 s.
14. KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Praha: Občanský institut, 1995. 28 s.
15. KOP, František. *Překlad Kodexu kanonického práva, I.-III.*, text komise pro překlad Kodexu při CM bohoslovecké fakultě v Praze, pobožce v Olomouci, 1968/69, 516 s.
16. KOŽÁTKO, Jiří. *Pozemková reforma v Československu*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1949. 35 s.

17. KRYŠTŮFEK, František Xaver. *Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české: od doby slavného panování císařovny Marie Terezie až do časů J. V. císaře a krále Františka Josefa I. (1740-1898)* V Praze: nakladatelství V. Kotrba, 1898. 538 s.
18. KUBÁČEK, Antonín. *Církevní majetek v proměnách času*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2016. 150 s.
19. KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. 444 s.
20. KNOZ, Tomáš. *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*. Brno: Matice moravská, 2006, 993 s.
21. KÜNG, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. Brno: Barrister & Principal, 2005. 148 s.
22. MOTYČKA, Jaroslav. *Církevní velkostatky v naší republice*. Praha: vlatním nákladem, 1927. 95 s.
23. OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963. 263 s.
24. PEKÁREK, Milan a kol. *Pozemkové právo*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 486 s.
25. POLC, Jaroslav V. *Česká církev v dějinách*. Praha: Akropolis, 1999. 389 s.
26. ROZTOČIL, Aleš a kol. *Stavební zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 816 s.
27. SPÁČIL, Jiří; BAREŠOVÁ, Ema. *Zemědělské restituice a soudní praxe*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1998. 123 s.
28. SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*. Praha: Grada, 2013. 427 s.
29. ŠUSTROVÁ, Daniela; BOROVIČKA, Petr; HOLÝ Jaroslav. *Katastr nemovitostí*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 380 s.
30. TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s.
31. VALEŠ, Václav. *Restituice církevního majetku v České republice po roce 1989*. 1. vydání. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009. 101 s.
32. VALEŠ, Václav, BEJVANČICKÁ, Alexandra. *České státní právo církevní*. 1, Dějiny. Brno: Tribun EU, 2016, 215 s.
33. VENDRAL, Josef. *Správní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: Bova Polygon, 2012. 1458 s.
34. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. I. díl. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 615 s.

35. WIERER, Rudolf. *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.* Praha: Orbis, 1935, 106 s.
36. ZEMAN, Karel. *Analýza restitučních procesů v České republice: restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 2015. 186 s.
37. ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin. II., Doba románské katolicity (1000-1200).* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2006, 239 s.

B. Komentáře

1. JÄGER, Petr; CHOCHOLÁČ, Aleš (ed). *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 317 s.
2. KRÍŽ, Jakub; VALEŠ, Václav (ed). *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 408 s.
3. MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. (ed). *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419 – 654 a související společná a přechodná ustanovení.* Praha: Leges, 2014, 1234 s.
4. SEDLÁČEK, Jaromír, ROUČEK, František. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1 (§§ 1 až 284)* Praha: V. Linhart, 1935, 1192 s.
5. SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (976-1474). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1280 s.

C. Články z odborných časopisů

1. JÄGER, Petr. *Může kostel vlastnit kostel?* Dějiny a současnost, 2013, roč. 35, č. 2.
2. CERMAN, Ivo. *Návrat před Josefa II.?* Dějiny a současnost, 2012, roč. 34, č. 10.
3. BYSTRICKÝ, Roman, SIROTA, Ivo. *Lesní dopravní síť v ČR stav a budoucnost.* Lesnická práce, 2013, roč. 92, č. 1.

D. Judikatura

1. Rozhodnutí NS ze dne 20. října 1925, sp. zn. Rv I 1679/25.
2. Rozsudek NS ze dne 25. března 1955, sp. zn. 1 Tz 30/55.

3. Stanovisko občanskoprávního kolegia NS ze dne 19. prosince 1995, č.j. Cpjn 36/95, uveřejněné pod č. 16 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.
4. Rozsudek NS ze dne 29. ledna 1997, sp. zn. 3 Cdon 265/96.
5. Rozsudek NS ze dne 28. května 1998, sp. zn. 2 Cdon 1192/97.
6. Rozsudek NS ze dne 31. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 52/2002.
7. Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2003, sp. zn. 22 Cdo 1221/2002.
8. Rozsudek NS ze dne 11. října 2006, sp. zn. 31 Cdo 691/2005.
9. Rozsudek NS ze dne 9. května 2007, sp. zn. 28 Cdo 821/2007.
10. Rozsudek NS ze dne 5. září 2007, sp. zn. 28 Cdo 2025/2007.
11. Rozsudek NS ze dne 25. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 35/2008.
12. Usnesení NS ze dne 20. října 2009, sp. zn. 28 Cdo 3608/2007.
13. Rozsudek NS ze dne 30. července 2010, sp. zn. 30 Cdo 757/2009.
14. Rozsudek NS ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. 28 Cdo 3817/2011.
15. Rozsudek NS ze dne 14. listopadu 2012, sp. zn. 28 Cdo 898/2012.
16. Rozsudek NS ze dne 24. dubna 2013, sp. zn. 2155/2012.
17. Rozsudek NS ze dne 4. září 2013, sp. zn. 28 Cdo 1668/2013.
18. Rozsudek NS ze dne 24. srpna 2015, sp. zn. 28 Cdo 3574/2014.
19. Rozsudek NS ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. 28 Cdo 945/2016.
20. Usnesení NS ze dne 27. dubna 2017, sp. zn. 28 Cdo 349/2017.
21. Rozsudek NS ze dne 25. července 2017, sp. zn. 28 Cdo 2546/2017.
22. Usnesení NS ze dne 6. října 2016, sp. zn. 28 Cdo 1547/2016.
23. Rozsudek NS ze dne 19. října 2017, sp. zn. 28 Cdo 417/2017.
24. Usnesení NS ze dne 26. října 2017, sp. zn. 28 Cdo 3921/2017.
25. Rozsudek NS ze dne 14. listopadu 2017, sp. zn. 28 Cdo 4692/2017.
26. Nález NSS ze dne 15. února 1924, sp. zn. 21044/24.
27. Rozhodnutí NSS ze dne 10. února 1931, sp. zn. 18176/30.
28. Rozsudek NSS ze dne 22. března 1947, sp. zn. 116/46.
29. Rozsudek NSS ze dne 11. září 1947, sp. zn. 456/46.
30. Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 27. listopadu 2015, sp. zn. 34C 88/2015.
31. Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 34 C 63/2015.
32. Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 18. března 2016, sp. zn. 16C 16/2015.
33. Rozsudek KS v Ostravě ze dne 6. dubna 2016, sp. zn. 23C 56/2015.
34. Rozsudek KS v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 25. dubna 2016, sp. zn. 50C 49/2015.

35. Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 13. května 2016, sp. zn. 90C 5/2016.
36. Rozsudek KS v Ostravě ze dne 10. srpna 2016, sp. zn. 23C 51/2015.
37. Rozsudek KS v Ostravě ze dne 17. srpna 2016, sp. zn. 23C 54/2015.
38. Rozsudek KS v Hradci Králové ze dne 12. ledna 2017, sp. zn. 16C 28/2016.
39. Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 30. ledna 2017, sp. zn. 34C 1/2016.
40. Rozsudek KS v Ostravě ze dne 24. srpna 2017, sp. zn. 23 C 60/2015.
41. Nález ÚS ze dne 10. listopadu 1994, sp. zn. IV. ÚS 89/94.
42. Nález ÚS ze dne 12. října 1995, sp. zn. III. ÚS 39/95.
43. Nález ÚS ze dne 11. září 1997, sp. zn. IV. ÚS 117/96.
44. Nález ÚS ze dne 25. března 1998, sp. zn. Pl. ÚS 45/97.
45. Nález ÚS ze dne 3. srpna 1999, sp. zn. IV. ÚS 189/99.
46. Usnesení ÚS ze dne 21. listopadu 2000, sp. zn. IV. ÚS 542/2000.
47. Usnesení ÚS ze dne 26. března 2002, sp. zn. II. ÚS 39/99.
48. Nález ÚS ze dne 28. května 2002, sp. zn. II. ÚS 747/2000.
49. Nález ÚS ze dne 29. listopadu 2002, sp. zn. Pl. ÚS 2/2006.
50. Nález ÚS ze dne 14. července 2004, sp. zn. IV. ÚS 176/03.
51. Usnesení ÚS ze dne 22. února 2007, sp. zn. II. ÚS 602/06.
52. Nález ÚS ze dne 1. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07.
53. Nález ÚS ze dne 11. července 2017, sp. zn. III. ÚS 1961/15.
54. Nález ÚS ze dne 18. července 2017, sp. zn. II. ÚS 4139/16.
55. Usnesení ÚS ze dne 15. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 1351/10.
56. Usnesení ÚS ze dne 27. září 2012, sp. zn. III. ÚS 1947/12.
57. Nález ÚS ze dne 29. května 2013, sp. zn. Pl. ÚS. 10/13.
58. Nález ÚS ze dne 1. července 2014, sp. zn. I. ÚS 581/14.
59. Nález ÚS ze dne 21. ledna 2015 sp. zn. II. ÚS 536/14.
60. Nález ÚS ze dne 11. července 2017, sp. zn. III. ÚS 1961/15.
61. Rozsudek VS v Praze ze dne 8. září 2016, sp. zn. 4Co 193/2015.
62. Rozsudek VS v Praze ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. 4Co 149/2016.
63. Rozsudek VS v Praze ze dne 12. ledna 2017, sp. zn. 4Co 52/2016.
64. Rozsudek VS v Praze ze dne 19. ledna 2017, sp. zn. 4Co 159/2016.
65. Rozsudek VS v Olomouci ze dne 23. března 2017, sp. zn. 5 Co 29/2016.
66. Rozsudek VS v Olomouci ze dne 12. července 2017, sp. zn. 1 Co 24/2017.
67. Rozsudek VS v Praze ze dne 18. července 2017, sp. zn. 4Co 82/2016.
68. Rozsudek ESLP ze dne 4. března 2003, *Jantner proti Slovensku*, 39050/97.

E. Sborníky

1. TAUCHEN, Jaromír, SCHELLE, Karel (ed). *Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy*. Ostrava: KEY Publishing, 2013, 239 s.

F. Internetové zdroje

1. KALNÝ, Mojmir. *Stručný přehled osudů české církve ve 2. tisíciletí se zvláštním zřetelem ke vztahu státu k církvi a k systému financování církve* [online]. [cit. 15. října 2017]. Dostupné na: < http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Historie-cirkevniho-majetku.pdf >.
2. MENZELOVÁ, Kateřina. *Restituční triumf klášterních bratří: Úřad souhlasí s navrácením pozemků* [online]. Lidovky.cz, 15. října 2017 [cit. 10. února 2018]. Dostupné na: < https://byznys.lidovky.cz/restitucni-trumf-klasternich-bratri-urad-souhlasi-s-navracenim-pozemku-14i-/statni-pokladna.aspx?c=A171013_165019_statni-pokladna_kopp >.
3. BEZOUŠKA, Petr. *Občanský zákoník: Srovnávací komentář - sporné výkladové otázky* [online]. In ASPI. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, [cit. 10. listopadu 2017].

G. Právní předpisy

1. Císařský patent č. 195 ř. z. ze dne 5. listopadu 1855, kterým se vyhlašuje úmluva (konkordát) mezi Svatou stolicí a Rakouským císařstvím r. 1855.
2. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
3. Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového.
4. Zákon č. 81/1920 Sb., kterým se vydávají po rozumu §u 10 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., ustanovení o přidělu zabrané půdy a upravuje se právní poměr ku přidělené půdě. (Zákon přidělový.).
5. Dekret presidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.
6. Dekret presidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy.
7. Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy.

8. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 50 ř. z. ze dne 7. května 1874, kterým se upravují zevní poměry církve katolické.
10. Nařízení RP 29/39 Říšského zák. I., o propadnutí jmění v Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 4. října 1939.
11. Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový.
13. Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě).
14. Zákon č. 282/1993 Z. z., o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam.
15. Zákon č. 161/2005 Z. z., o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam.
16. Zákon č. 338/2002 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
20. Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

H. Ostatní

1. *Ottův slovník naučný. Třináctý díl.* Praha: J. Otto, 1898. 1113 s.
2. *Ottův slovník naučný. Devatenáctý díl.* Praha: J. Otto, 1902. 1131 s.
3. *Všeobecná encyklopedie. 3. svazek. 1. vydání.* Praha: Diderot, 1999. 473 s.
4. Výměr ministerstva zemědělství ze dne 17. května 1946, č. j. 415.338/46-IX-A/22.
5. Rozhodnutí KPÚ pro Ústecký kraj ze dne 25. února 2015, č. j. 091890/2015/508102/Bn.
6. Rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj ze dne 29. října 2015, č. j. SPU 549207/2015 ŠK.
7. Rozhodnutí KPÚ pro Olomoucký kraj ze dne 21. prosince 2015, sp. zn. 317917/2013/521321/R2841/RR13386.
8. Rozhodnutí KPÚ pro Moravskoslezský kraj ze dne 29. května 2016, č. j. SPU 273393/2016/UH.

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá problematikou tzv. církevních restitucí (zejména zemědělských nemovitostí). Cílem práce je zaměřit se na některé důležité problémy (především problematika výkladu pojmů „funkční souvislost“ a „stavba“) vznikající v souvislosti s vydáváním majetku oprávněným osobám, objasnit východiska objevující se v odborné literatuře a rozhodovací praxi soudů a správních orgánů, vzájemně je komparovat a kriticky zhodnotit. Na základě zjištěných skutečností pak je cílem práce zjistit, do jaké míry je rozhodovací praxe v těchto otázkách nejednotná a popsat, jakým způsobem se v poslední době vyvíjí.

Summary

This diploma thesis is focused on issues of church property restitution (particularly of agricultural real estate). The aim of the thesis is to focus on some important issues (especially on interpretation of terms “functional connection” and “building”) emerging in the context of the issuance of properties to entitled persons, to clarify solutions appearing in specialised literature and decision-making practise of courts and administrative authorities, to compare these opinions and to critically evaluate them. According to established facts, the final aim of the thesis is to find out to what extent is the decision-making practise divided and describe its latest development.

Seznam klíčových slov

Církevní restituce, církevní majetek, zemědělský majetek, Státní pozemkový úřad, stavba, funkční souvislost, dekrety presidenta republiky, majetková křivda, zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů.

List of key words

Church property restitution, church property, agricultural land, The State Land Office, building, functional relationship, decrees of the President of the Republic, property-related injustice, Act no. 428/2012 Coll., on Property Settlement with Churches and Religious Societies and on Amendment of Certain Acts.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Výměr ministerstva zemědělství ze dne 17. května 1946, č. j. 415.338/46-IX-A/22

Příloha č. 2 – Vyhláška ministerstva zemědělství o výpovědi z hospodaření ze dne 14. června 1948

Příloha č. 3 – Dopis ministerstva zemědělství úřadovně Národního pozemkového fondu v Duchcově ze dne 21. března 1949

O p i s .

Ministerstvo zemědělství v Praze.

Č. j. 415.338/46-IX-A/22.

V Praze, dne 17. května 1946.

Vše: Rád Cisterciáků v Oseku, konfiskace
zemědělského majetku podle dekretu
prezidenta republiky č. 12/45 Sb.

Rádu Cisterciáků
/ k sídlem představeného kláštera /
v O s e k u .

V ý m ě ř :

Ministerstvo zemědělství rozhodlo podle návrhu okresního národního výboru v Duchcově, usneseném v plenární schůzi ze dne 11. 4. 1946 a podle návrhu okresní správní komise v Chomutově ze dne 28. 3. 1946 předloženého zemským národním výborem v Praze jako případ pochybný v dohodě s ministerstvem vnitra, že Rád Cisterciáků v Oseku spadá pod ustanovení § 3, odst. 1, písm. b/ dekretu prezidenta republiky č. 12/45 Sb.

D ů v o d y .

Okresní národní výbor v Duchcově předložil dne 11. 4. 1946 a okresní správní komise v Chomutově dne 28. 3. 1946 zemskému národnímu výboru v Praze podle § 3, odst. 2 dekretu č. 12/45 Sb. návrh, aby Rád Cisterciáků v Oseku byl prohlášen za osobu, uvedenou v § 3, odst. 1 písm. b/ cit. dekretu t. j. za zrádce a nepřítele Československé republiky, poněvadž správa řádu / kláštera / záměrně a aktivně sloužila německému vedení války a fašistickým a nacistickým účelům.

Zemský národní výbor v Praze předložil tento případ jako případ pochybný podle 2. věty § 3, odst. 2. Účel konečného rozhodnutí ministerstva vnitra, které společně s ministerstvem zemědělství rozhodlo, že jest u jmenovaného řádu dána skutková podstata činů, uvedených v § 3, odst. 1 písm. b/ citovaného dekretu. Neboť jest historicky prokázáno, že již od svého příchodu do českých zemí přiváděl na své statky německé kolonisty, čímž dal základ k budoucímu posměrování našeho pohraničí. Po celou dobu trvání své existence byl nepřítelem všech

školských, kulturních a hospodářských a politických snah našeho českého lidu v kraji, ve kterém působil. Císař Josef II., který ostře vystoupil proti některým církevním institucím a klášterům nedotkl se tohoto řádu jenom proto, že vykazoval germanizační činnost.

V době trvání naší republiky v letech 1918 - 1938 řád Cisterciáků v Oseku ve své germanizační ~~činnosti~~ a protičeské činnosti neustal. Aby jeho protistátní činnost nebyla bezpečnostními orgány odhalena, pracoval skrytě, podporoval hmotně i morálně protičeskou agitaci některých německých skupin a pod vedením opatů svými řádovými členy spolupůsobil na rozpadu našeho státu.

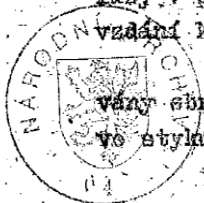
Tyto skutečnosti jsou všeobecně známy a proto nepotřebují ve smyslu § 48 vl. nař. č. 8/1928 Sb. důkazu.

V době zvýšeného nebezpečí pro naši republiku dal se řád plně do služeb SDAP a německých zahraničních útočníků v útokích na integritu našeho státu, ukryval od mobilisace naší branné moci ve zdech kláštera pátou kolonu a Henleinovy pomocníky, kteří vyzbrojeni prováděli masakry na bezbranném lidu českém.

Po dobu okupace hostil tento řád jak částky, tak i jednotlivce říšské branné moci a německé politické osoby.

Po úmrtí opata Scharnagla v červnu 1943 nastoupil opat Harzer, který pokračoval ve šlépějích svých nacistických předchůdců. O smýšlení opata Harzera a o jeho protičeském chování nejlépe svědčí zprávy v krajinském nacistickém tisku, který podrobně referuje o „závodním apelu kláštera“, u příležitosti nastolení opata Harzera. Tento apel zahájil opat Bernhard Harzer zdravicí „vádci“, a podle zpráv krajinského tisku sešlo se k němu četné osazenstvo kláštera. Bernhard Harzer ve svém proslovu na zmíněném apelu výslovně uvedl, že od počátku založení kláštera byl tento semenišťem německé kultury a slíbil, že bude v této činnosti nadále pokračováno. Prohlásil dále, že v současném boji o bytí či nebytí německého národa zajistí klášter všechny nutné předpoklady pro konečné vítězství německých zbraní a pokračování děkamu Dionysevi Hegerovi a jiným německým stranáncům jako Bartlovi, Stollemu, Ulmovi, Hachmu a Krascovi a pozdraven „vádci“, zakončil svoji řeč. O protičeském smýšlení zemřelého opata Bra Theobalda Scharnagla referuje též německý krajinský tisk a výslovně uvádí, že jmenovaný byl „durch und durch deutscher Mann“, že se zasluožil o to, že klášter jako německé duchovní sídlo jest zachován a od české lůzy v převratových letech 1918 bouřlivě vyžadoval bezpodmínečné odevzdání kláštera.

Po znovunabytí svobody v r. 1945 byly v klášteře uschovány zbraně, vojenská výstroj a výstroj, a členové řádu byli nadále ve styku se svými spolubratry v Marienstermu v Sasku a v klášteře

pod záminkou konservace památek byl nadále držen Němec Allmann, ačkoliiv
jmenovaný byl v době okupace místním vojenským velitelem.

Ze shora uvedených skutečností vyplývá, že celá germanizační činnost řádu byla v dobách před r. 1918, ale i v dobách první republiky, za okupace a i v nynější době prokázána. Tím, že teprve v současné době byl zřízen odsun některých německých členů kláštera a nahrazen členy jinými, nemůže býti setřena germanizační jeho činnost, která se shora uvedeného vyplývá. V důsledku toho pokládá ministerstvo vnitřní po dohodě s ministerstvem zemědělství za dostatečně prokázáno, že jest dána skutková podstata činů uvedených v §u 3, odst. 1, písm. h/ dekretu č. 12/45 Sb.

Rozhodnutí této jest konečné.

Za správnost:
Podpis nečit.

Ministr zemědělství:
Julius Šuriš, v. r.

Ministerstvo zemědělství v Praze.

Čís: 415.339/46-IX-A/22.

V Praze dne 17. května 1946.

Řád Cisterciáků

/k rukám představeného kláštera/

ve Vyšším Brodě.

na vědomí s tím, že konfiskace týká se i zemědělského majetku řádu Cisterciáků ve Vyšším Brodě, poněvadž ústřední správa majetku nachází se v Oseku.

Za ministra zemědělství:

Dr. Ing. Košťátko v. r.

Za správnost:
v z. Friedová.

Příloha č. 2 – Vyhláška ministerstva zemědělství o výpovědi z hospodaření ze dne 14. června 1948

číslo: 12X

Ministerstvo zemědělství
 Č. j. 48- X/R-31 V Praze dne 14. června 1948

Věc: Revize pozemkové reformy podle zákona č. 142/1947 Sb.
 Velkostatek - ~~zrušení velkostatků~~

Všeobecná výpověď z hospodaření

Vydáno: 26. VI. 1948
 příloha 1-6
 dep. m. 9. L.

V y h l á š k a

Ministerstvo zemědělství v Praze jménem a v zastoupení republiky Československé

p o d á

ve smyslu ustanovení § 18 a/ zákona ze dne 8. dubna 1920 č. 329 Sb. ve znění zákona ze dne 3. července 1922 č. 220 Sb. a podlé článku III. zákona ze dne 21. března 1948, č. 44 Sb. všem osobám, které hospodářství na nemovitostech zapsaných ve vložce č. 35 českých a rakouských zemských a ve vložkách čísel 118, 183, 73 a 203 pozemkové knihy katastr. území Hrolovka, ~~území Hrolovka, území Hrolovka, území Hrolovka~~, v vložce čísel 20, 38, 53 pozemkové knihy katastr. území Kříž. Žanov, v vložce čísel 35 pozemkové knihy katastr. území Dolní Há, v vložce čísel 39 pozemkové knihy katastr. území Tomášovičky a ve vložkách čísel 4, 61, 80, 187, 111 a 25 pozemkové knihy katastr. území ~~Česká~~ a v zemských a rakouských pozemkových knihách pro katastr. území ~~Česká~~

hospodaření ke dni 1. října 1948 v celém rozsahu a obsahu, jak toto hospodaření vykonávaly ať z důvodu pachtovní nebo nájemní smlouvy nebo služebnosti bytu

Vlastníkům těchto nemovitostí je ~~výpověď z hospodaření~~ výpověď z hospodaření

Proti této výpovědi není opravného prostředku a je vykonatelná podle ustanovení vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb.

Za ministra: *Blahy*

ČR MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ	
Kopie souhlasí s originálem. Počet stran: 1	
Datum: 10. 2013	Podpis: <i>Blahy</i>

Příloha č. 3 – dopis ministerstva zemědělství úřadovně Národního pozemkového fondu v Duchcově ze dne 21. března 1949

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Čís. j.: 14691/49-IX/A 21

V PRAZE dne21.3.....1949.

Věc: Nemovitý majetek řádu Cisterciáků
v Oseku.

Úřadovně
Národního pozemkového fondu

v D u c h c o v ě

Došlo	9. IV. 1949
Čís. j.	460/49

K taniimu č.j.85/49 ze dne 16.března 1949 ve věci shora uvedené se sděluje, že výměrem ministerstva zemědělství ze dne 11. června 1948 č.j. 14599/48-IX/R 12 byly nemovitosti řádu Cisterciáků v Oseku podrobeny revisi podle zákona č. 142/47 Sb. a vyvlastněny do 50 ha pro případ, že konfiskace bude zrušena nebo nestane se právoplatnou. V důsledku toho byl správě velkostatku zaslán také dotazník ohledně objektů chráněných dle § 20 před. zák. č. 81/1920 Sb.

Foněvadě konfiskace tohoto statku je nyní definitivní a nebude prováděno řízení podle shora uvedeného revizního výměru č.j. 14.599/48-IX/R 12 a je tedy i dotazník ze dne 3.března 1949 č.j. 106.398/48-IX/A 21 ve věci objektu dle § 20 př. zák. / historické a přírodní památky a j. / bezpředětný a odvolává se.

O tom se uvědomuje i národní správa velkostatku řádu Cisterciáků v Oseku.

Za ministra:
Dr. Nový, v. r.

Za správnost vyhotovení:

Bureš

*Na předání V. K. K. K.,
př. a. a.
12. IV. 49*

Na vědomí:

*Mgr. J. J. J.
J. J. J.*

